

DRACII DIN VALEA ȚIBLEȘULUI

G. RETEGAN

Dacă un bun cunoscător al vieții economice și sociale dusă de țărănimea din țara noastră în perioada dintre cele două războaie mondiale ar străbate astăzi satele românești, ar rămîne impresionat de modificările survenite în ultimii 10 ani. Schimbările petrecute în acest interval de timp au cuprins atît activitățile economice ale țărănimii și formele lor de manifestare, cît și reprezentările colective ca elemente expresive ale conținutului conștiinței sociale. Sociolog sau economist, geograf, etnograf sau folclorist, cercetătorul va fi surprins mai întii de prefacerile care le-a suferit peisajul rural al țării noastre. Dintr-o bună parte a hotarului satelor românești au dispărut semnele parcelării excesive ale proprietății țărănești și-au apărut suprafețe întinse de culturi de cereale, oleaginoase sau plante industriale, care nu mai exprimă existența latifundiilor, ci a unor noi moduri de organizare a agriculturii. Dealurile golașe de odinioară poartă înfipte în pămîntul lor, rădăcinile pomilor fructiferi sau a viței de vie. Alături de plug, a apărut tractorul. Semănătorul cu mîna face loc, din ce în ce mai des și mai repede, semănătoarelor mecanice. Secerătoarele aplecate de șale la rădăcina-spicelor de grîu sînt înlocuite cu secerătoare mecanice, iar prin unele părți au apărut combinele. În interiorul satelor aspectul s-a schimbat și mai mult. Au apărut tipuri noi de case, mari, cu 3—4 camere, cu bucătărie de vară în curte, construite din cărămidă și acoperite cu țigle sau tablă și cu ferestre mari și luminoase, pline cu flori de mușcată. La Jibou, pe linia Dej-Baia Mare, cercetătorul va afla că sînt ale celor care cresc vite de rasă, pe care « le-au contractat cu Statul ». La Beclean pe Someș va auzi că noile case, comparabile cu oricare casă din orașele de provincie, sînt ale crescătorilor de porci și de vite de lapte. Pe Bărgan va constata că sînt ale cultivatorilor de bumbac. În regiunea Argeșului de nord, casele noi sînt ale pomicultorilor sau ale unor colectivști vrednici, care au obținut recolte bogate strîngînd pămîntul la un loc și lucrînd după principiile agrotehnice avansate. Va întilni în mijlocul satului, clădiri neobișnuit de mari, pe pereții cărora va putea citi: *Școala elementară de 7 ani, Cooperativă, Cămin cultural, Casa de naștere, Dispensar uman sau veterinar*, iar la margine, *Crescătorie de reproducători*. Într-un mare număr de sate va vedea aprinzîndu-se, la căderea serii, becul electric. O cercetare mai amănunțită va scoate la iveală că un `sat este în întregime cooperativizat, că altul are întovărășire agricolă și că într-altul oamenii se frămîntă tocmai acum pentru introducerea uneia din formele socialiste de organizare a agriculturii. În foarte multe sate din regiunile înapoiate — moștenire capitalistă — va putea asista la distribuirea mandatelor poștale trimise de țăranii plecați la muncă, în întreprinderile industriale din apropiere sau de mai departe.

Împingînd mai adînc investigația sociologică sau economică, cercetătorul va constata că structura socială a satelor s-a schimbat radical. S-a schimbat echilibrul dintre clasele sociale. Au apărut noi tipuri sociale care au eliminat unele din cele vechi sau cel puțin au luat locul deținut de acestea în viața satului. Printre tipurile sociale, cercetătorul va putea găsi totuși unele destul de asemănătoare la comportament și la năzuințe, cu tipurile care abia au dispărut. Generate de existența micii producții de mărfuri, aceste tipuri sînt sortite să dispară odată cu forma de proprietate care le-a dat naștere. Va stabili, în foarte scurtă vreme, că relațiile sociale din sînul colectivităților rurale sînt altele decît cele cu care se obișnuise în perioada 1920—1944 și va fi surprins de însănătoșirea vieții sociale, din sînul căreia au dispărut o serie de procese juridice dăunătoare, făcînd posibilă statornicirea unei bune înțelegeri și a relației de ajutor reciproc. Dezvoltarea satului pe fîgașul impus de capitalism a fost curmată și înlocuită cu dezvoltarea vieții economice și sociale pe temelii și principii socialiste. Cercetătorul va vedea numeroși țărani citînd ziare, reviste și cărți devenite bunuri culturale puse la dispoziția tuturor și-i va auzi discutînd politică mondială. Va găsi grupuri de oameni strînși roată în crucea uliții vorbind despre semințe selecționate, despre semănatul porumbului după metoda Malțev, apreciînd calitatea mașinilor agricole cu care a fost înzestrată stațiunea de mașini și tractoare din vecinătate și dîndu-și părerea asupra priceperii de care dă dovadă sora de ocrotire dela casa de naștere. Va constata o mulțime de noțiuni noi introduse în limbajul lor obișnuit și un mod mult mai realist de explicare a tot ceea ce se petrece în natură și în societate. Pe emigrantul temporar sau sezonier îl va auzi explicînd consătenilor săi mecanismul de funcționare al celor de pe urmă utilaje de înaltă productivitate cu care a lucrat în uzină sau la forajele din cine știe ce colț de țară. Toate acestea sînt fapte noi care revoluționează adînc întreaga viață economică și socială dusă de țărănimea romînă pînă la sfîrșitul celui de al doilea război mondial.

Dar același cercetător va constata prezența unor idei, superstiții și mituri în sfera reprezentărilor colective ale țărănimii și va putea asista la desfășurarea unor practici care contrastează în mod izbitor cu progresul economic și social realizat într-o perioadă de timp atît de scurtă. Pe multe din acestea le crezuse îngropate în cimitirul vechiturilor și, înregistrîndu-le prezența, economistul, sociologul, etnograful sau folcloristul ar putea cădea pradă îndoielii și amărăciunii, dacă ar uita că stabilirea concordanței dintre structura economică și conținutul conștiinței sociale, deci cu reprezentările colective născute din aceasta, cere un timp mai îndelungat decît transformarea socialistă a temeliei societății rurale.

Știînd toate acestea am fost totuși mirați cînd, după mai mulți ani, am revenit într-o regiune a Transilvaniei de nord și am constatat supraviețuirea unei întregi serii de reprezentări colective în flagrantă contradicție cu progresul realizat în domeniul economic.

Din riturile magice practicate de colectivitățile sătești de pe Valea Țibleșului, am ales numai unul, care, prin vechime, prin amploarea și prin complexitatea lui, printr-o aparentă obscenitate neînțeleasă de mintea citadinului de azi, depășește cele mai multe din practicile magice cunoscute pînă acum la țărănimea romînă. Din anumite puncte de vedere, acest rit magic nu se poate compara decît cu dezgroaparea morților bănuți că se fac strigoi, sau cu dispărutele practici menite să oprească extinderea ciumei sau a holerei. Dar ritul din cele două sate de pe Valea Țibleșului le întrece prin regularitatea practicării lui și prin puterea de adaptare la condițiile

noi, dovadă a rădăcinilor adinci pe care reprezentarea din care s-a născut, le-a înfipt în mentalitatea colectivă. Este ritul magic al *Dracilor* la a cărui desfășurare am asistat ultima oară în 1939 și pe care îl credeam, după anumite semne, pe jumătate intrat în desagii încăpători ai istoriei, în care au dispărut, mai de vreme sau mai târziu, alți *draci* asemănători și numeroase *drăcii* din familii înrudite. Dar m-am înșelat, fiindcă *Dracii* din Căianul-Mic și Mare, au refuzat să părăsească viața pămîntească și să dispară, împreună cu credința deșartă care i-a zămislit, din conștiința socială a țărănimii de aici. Încetîndu-și apariția în timpul războiului, spre bucuria copiilor sub 7 ani, care se ghemuiau sub laviță de unde urmăreau îngroziți de spaimă rotirea umbrelor fantastice pe pereții albi ai casei în timp ce auzul le era izbit de tropăitul repezit al celor fugăriți de nuiuaa usturătoare a dracului împelițat, *Dracii* au apărut îndată după 1944, adaptîndu-și aspectul exterior la condițiunile locale noi. Persistența acestui rit este cu atît mai stranie cu cît el este săvârșit de flăcăi în vîrstă de 16—20 de ani, necăsătoriți, fiecare în parte convins de inutilitatea unei atari manifestări. Dar această forță vitală nu este inexplicabilă după cum nu este inexplicabilă nici contradicția dintre atitudinea flăcăului izolat de restul grupului din care face parte și schimbarea acesteia de îndată ce flăcăul se integrează în colectivitatea satului alcătuită din oameni de vîrste, stări și mentalități diferite, exercitînd influențe deosebite izvorite din opinia pe care au reușit să și-o creeze în fața comunității sătești. Analiza sociologică a acestei practici magice este întreprinsă, pe de o parte, în vederea arătării contrastului dintre prefacerile petrecute în ultimii 10 ani și genul de manifestări din care *Dracii* fac parte, iar pe de altă parte în vederea evidențierii intrării practicilor magice într-un stadiu de transformări, poate de dezintegrare prēmărgătoare dispariției. În cadrul acestei analize sociologice, am socotit indispensabilă înfățișarea evoluției economice și sociale a satelor din Valea Țibleșului și în special a celor două sate în care se practică obiceiul *Dracilor* și al *boului înstruțat*. Deși prezentarea dezvoltării economice și speciale a regiunii a fost comprimată cît mai mult posibil, alegîndu-se numai ceea ce s-a considerat necesar pentru înțelegerea împrejurărilor în care s-a născut și s-a transmis ritul magic descris, această parte apare destul de întinsă. Ea apare mult mai mare mai ales în comparație cu analizele întreprinse în trecut, care încercau să explice faptele sociale de genul acesta, fără să țină seama de condiționarea lor de către structura economică a colectivității în care viețuiesc. Intrucît cercetările sociologice, etnografice și folclorice, întreprinse în țara noastră după 1944, au depășit aici tradiția statornică, poate că analiza încercată nu va fi socotită ieșită din comun și din cadrul limitelor îngăduite de procedeele metodologice ale științelor sociale.

1.

Din Munții Țibleșului izvorăște un pîrîu. Acesta se unește cu altele și devenind ceva mai mare, capătă dreptul să figureze pe hărțile geografice cu numele muntelui de pe versantele căruia își adună apele. Regiunea pe care o străbate se chiamă Valea Țibleșului, dar după 1920, satele și tîrgurile vecine s-au obișnuit să-i spună *Valea Plîngerii*. Apa rîului, nepăsătoare la cauzele care au determinat o denumire atît de stranie, își face loc de trecere printre stînci, scapă în regiunea deluroasă croindu-și albie mai largă și năzuiește să se verse în Someșul Mare în dreptul tîrgușorului Beclean. O împiedică însă Măgura Grigoresei care, deși formată din blocuri masive

de sare, silește apele puține ale văii să cotească în unghi drept pînă la curmătura Coastei lui Sas. După ce ocolește ceea ce a mai rămas din castrul roman de la Ilișua, apele Țibleșului se varsă în Someșul Mare, străbătînd lunca plină de culturi de cereale. Cursul râului este însoțit de dealuri înălțate la peste 500 m. deasupra nivelului Mării Negre. Cu multe sute de ani în urmă, dealurile au fost împădurite. Trecerea peste ele se făcea și se face și azi cu foarte multă greutate. Cu puțin ajutor din partea omului, regiunea era destul de bine apărată pentru a constitui îndemn la întemeierea de sate.

Așezările omenеști din cuprinsul văii sînt foarte vechi. Documentele atestă existența lor încă de la sfîrșitul sec. al XIV-lea, dar castrul roman de la Ilișua (șoseaua Cluj-Rodna Veche) și funcționarii din administrația Daciei Traiane însărcinați cu stringerea dărilor de la populația din regiunea Someșului de nord, așezată dincolo de val, deci necuprinsă în granițele imperiului roman, îndreptătesc afirmația că pe Valea Țibleșului au existat așezări omenеști încă în perioada preromană. Pe cursul superior al văii, satele sînt risipite în lungul firului principal al apei și pe pîraiele lăturalnice. De la ieșirea din strînsimea dealurilor și pînă la vărsarea în Someșul Mare, lunca mai largă a râului a îngăduit dezvoltarea unor sate de tip aglomerat, dispuse pe numeroase ulițe și ulicioare. De aici, adică din forma așezării umane, decurg avantaje și dezavantaje pentru fiecare din tipurile respective de sate, atît din punct de vedere economic cît și social. În satele de tip risipit, interacțiunea locuitorilor pierde din intensitate, iar contactul cu instituțiile sociale se face mai greu. Pînă la un anumit punct, există problema izolării unor grupe mai mici de oameni împrăștiate în spațiu, care nu vin în contact strîns decît în zilele de sărbătoare sau în nopțile lungi de iarnă¹. Circulația opiniilor și a știrilor de interes local și regional este anevoioasă. Coeziunea socială din acest tip de așezare este mai slabă. Întrunirea grupurilor răzlețe pentru efectuarea lucrărilor de interes general se face cu mare greutate, fiindcă fiecare grup tinde să impună rezolvarea problemelor proprii. Sub acest aspect, situația în satele aglomerate este mai bună, dar ciocnirile de interese dintre diversele grupuri sociale care compun colectivitatea sînt mai violente. Spațiul redus de care dispun în vatra satului și tendința de îmbogățire a unora nasc frămîntări mai adînci. Opinia publică este mai scindată, mai diferită, curente de opinii sînt mai numeroase, iar peste acestea, unitatea nu se realizează pînă cînd tradiția sau grupul social mai puternic nu-și impune punctul de vedere. Oamenii care compun colectivitatea satului aglomerat se cunosc mai bine. Se văd în fiecare zi, își urmăresc reciproc acțiunile și, în funcție de interesele lor, se aliază sau desfac alianțele încheiate, într-un ritm mai viu decît în celelalte tipuri de sate.

Dacă mediul geografic al Văii Țibleșului ușurează desfășurarea vieții economice și sociale a unor sate așezate în interiorul ei și frînează viața altora, el constituie, prin varietatea lui, în unele sate un îndemn la creația literară și joacă în altele un rol neînsemnat în acest domeniu. Nici conținutul și nici formele de manifestare ale conținutului vieții economice și sociale nu sînt determinate de mediul geografic. Dincolo de deosebirea însemnate mai sus, viața satelor din Valea Țibleșului este așezată pe o structură economică relativ uniformă, puțin diferențiată, cu foarte mici varia-

¹ Iată un exemplu: «*În sat—așezare lungă de vre-o 5—6 km., cu peste 6000 locuitori — nu era cunoscut ca povestitor, deoarece povestea numai vecinilor din uliță...*» O. Bîrlea: *Cercetarea drozei populare epice. Revista de Folclor. An. 1, nr. 1—2 p. 124/5.*

ții de la sat la sat. Această structură economică determină atât unitatea mentalității colective, cât și unitatea reprezentărilor țărănimii din regiune. În sprijinul ei a venit, după 1900, sărăcia atât de mare a locuitorilor, care i-a determinat să circule în regiune pentru găsirea de noi surse de venituri. Circulația interioară a văii a mărit caracterul unitar al vieții sociale din satele de pe vale. Urmarea firească a fost omogenizarea accentuată a proceselor și relațiilor sociale, a reprezentărilor colective, folclorului, artei populare și limbii locale. Asemănarea etnografică a satelor de aici cu cele din partea de vest a regiunii năsăudene a fost realizată printr-un contact foarte vechi și foarte strâns. Circulația în afara regiunii, de dată recentă, deși intensă și deși a adus elemente noi în activitatea economică și în sistemul de relații sociale, nu a avut decât o influență redusă asupra reprezentărilor colective, folclorului și artei populare, manifestată mai mult prin adausuri decât prin eliminarea creațiilor generațiilor precedente. Aceasta fiindcă regiunile cutreerate prezentau un caracter economic și social cu totul diferit.

2.

Valea nu a oferit locuitorilor resurse naturale deosebite. Bogăția principală consta din păduri și pășuni. Acestea au determinat pînă de curînd ocupația populației de aici: creșterea vitelor. Cirezi de cornute mari duse spre vînzare în târgurile de pe valea Someșului Mare sau în al Lăpușului, cabaline pentru transport pe distanțe mai lungi, ovine pentru brînză și lînă și turme de porci, îngrășate în pădurile de fag și stejar, se mai puteau vedea, în satele de pe cursul inferior al văii pînă aproape de 1900, iar în cele din bazinele superioare, pînă la criza economică din 1929—1932. Dar regiunea nu era în stare să dea mai mult, decât în schimbul unui mare efort de muncă. La început, agricultura a fost practică pe scară redusă și probabil că producția de cereale (mei și grîu, mai tîrziu porumbul devine cereala de bază în alimentație), nu satisfăcea necesitățile locale, de vreme ce există dovezi foarte vechi ale unui schimb în natură între satele de aici și cele din regiunile de șes. Creșterea generală a populației și dezvoltarea orașelor a constituit impulsul spre mărirea suprafețelor cultivate cu cereale, nu numai în satele în care terenul era favorabil cultivării lor, ci și în acelea în care recoltele obținute în cei mai buni ani nu au răsplătit cantitatea de muncă omenească risipită pe ogoarele argiloase. Din lupta încinsă între om și pădure și mai tîrziu între om și pășune, nu a rezultat nici un fel de bucurie pentru colectivitatea omenească. Defrișările au sporit calamitățile naturale (secetă, ploi torențiale, inundații, surpări de terenuri etc.), contribuind la extinderea și întărirea dominației naturii asupra omului. Această relație de dominație, cu consecința ei directă, adaptarea pasivă a omului la mediul înconjurător, trebuia schimbată, dar nu prin procedee magice, ci printr-o organizare socială nouă, care însemna schimbarea mijloacelor tehnice, a modului de folosire a resurselor naturale și a mentalității colective. Întrebuințarea altor mijloace tehnice decât cele obișnuite în regiune și combinarea lor cu cunoștințe științifice potrivite ar fi învîns cîteva din calamitățile naturale. Dar înzestrarea gospodăriei țărănești cu unelte de muncă mai perfecționate nu depindea atât de schimbarea mentalității colective, cât de posibilitățile economice rezultate din raportul stabilit între exploatarea agricolă țărănească în întregul ei și piața capitalistă de schimb. Dacă țărănimea din Valea Tibleșului a lucrat pînă de curînd cu uneltele agricole ale strămoșilor, ea a început să dea pămîntului o întrebuințare mai rațională, aproape îndată după întiul război mondial. Pe dealurile

despădurite și brăzdate de ponoare adânci, au apărut pîlcuri din ce în ce mai dese de pomi fructiferi, care au schimbat aspectul peisajului rural, au contribuit la fixarea terenurilor pe cale de a deveni rîpi inutilizabile și au modificat structura veniturilor exploatațiilor agricole țărănești. Prefacerea s-a extins asupra mai multor aspecte ale vieții economice și sociale, dar schimbarea mentalității colective a rămas cu mult în urmă. Deși în ultimii 50 de ani, în cuprinsul ei au pătruns o serie de noțiuni, teorii și cunoștințe care o duc inevitabil spre pozitivism, mentalitatea colectivă este încă dominată de mituri, credințe și superstiții, care o fac să caute explicarea fenomenelor naturale și sociale altundeva decît în stările și fenomenele anterioare sau concomitente acestora și care încetinesc ritmul progresului economic și social.

Defrișările de păduri din Valea Țibleșului și extinderea culturilor de cereale au fost două acțiuni concomitente, rezultate din combinarea necesității de a produce ceea ce gospodăriile le lipsea pentru consumul lor propriu, cu năzuința Grofului Béthlen — marele latifundiar din acest ținut — de a obține cantități sporite de cereale pentru desfacere pe piață. Dacă Béthlen și-a atins țelul prin procedeele cunoscute, țărănimea din această regiune n-a izbutit, mai ales spre sfîrșitul sec. al XIX-lea, să-și creeze independența rîvnită față de piața capitalistă de schimb. Integrarea gospodăriilor țărănești din Valea Țibleșului în mecanismul economiei capitaliste de schimb, devine un fapt împlinit nu numai pentru cumpărarea de produse industriale, ci și pentru aprovizionarea cu cereale, chiar din pragul secolului nostru. O oarecare teamă față de piața de schimb mai lungește viața sistemului de cumpărare de cereale de la *casa gospodarului* vînzător. Dar după 1920, satele din susul văii, cumpărătoare de cereale, coboară direct în piețele tîrgurilor de pe malul Someșului Mare (Năsăud, Beclean, Reteag, Dej) pentru a se aproviziona cu grîu și porumb. În felul acesta se taie una din cele mai puternice căi de contact direct dintre locuitorii acestei văi. Înainte de 1920, crescătorii de vite din satele așezate în bazinul superior al Țibleșului, coborau, mai ales iarna și primăvara, cu căruțele, de cele mai multe ori însoțiți de soțiiile lor, sau de un copil mai mare, în satele de pe cursul inferior al văii. Aici aveau cunoscuți de la care și părinții lor cumpăraseră cereale. La ei trăgeau și la ei rămîneau peste noapte. Lor le povesteau noutățile din satul de origină, întîmplări vesele sau dureroase, căsătoriile încheiate, decesele survenite între timp, etc. și de la *gazde*, gazde nu numai în înțelesul obișnuit ci și în acela de *bogați*, auziau ceea ce se mai petrecuse într-un an de zile într-unul sau într-altul din satele de jos. Soțiiile nu se lăsau pîgubașe, știriceau în dreapta și în stînga, observau cu atenție cusăturile măiestre, iar de se întîmpla că în casa gazdei sau în cea vecină să fie șezătoare ori clacă, participau cu bucurie, spunînd tot ce aduseseră cu ele și înregistrînd cu atenție chiar mai mult decît a fost spus. Pe drumul întoarcerii, prelucrau în mintea lor cele auzite și văzute. Ceea ce spuneau acasă poate că semăna prea puțin cu cele auzite și văzute, dar în felul acesta satele din deal erau întotdeauna în curent cu întîmplările care constituiau viața de toate zilele a locuitorilor din cuprinsul văii.

Integrarea gospodăriilor țărănești în economia capitalistă de schimb a accelerat desfășurarea și a desăvîrșit procesul de diferențiere al țărănimii din Valea Țibleșului. Procesul de diferențiere al țărănimii pe baze capitaliste a început, îndată după abolirea iobăgiei, să se desfășoare din îngrădirea impuse de statutul social feudal, întemeiat pe împărțirea societății rurale în nemeși și iobagi cu și fără sesii și pe îngrădirea circulației bunurilor funciare. Foștii țărani iobagi, cu sesii întregi, care se ridicau pînă la 30 jugăre teren arabil și o parte din țărani nemeși care nu sărăciseră prin divi-

ziunea firească a averilor, au constituit nucleul din care s-au recrutat gospodăriile de țărani chiaburi. Amploarea și desfășurarea fenomenului au fost condiționate de măsura în care aceștia au priceput mai repede și s-au adaptat mai din vreme la mecanismul de funcționare al economiei de schimb, sau au știut să renunțe la comportamentul lor de mici nobili rurali cu privilegii. De altfel aceste privilegii nu le aduceau, în situația nouă, nici un fel de avantaj economic². Au fost iobagi cu sesii întregi, care, bucuroși că au scăpat de povara clăcii, au căzut pradă chiaburimii, fără să înțeleagă că eliberarea din servitutea feudalului putea să-i aservească țăranului bogat, care descoperise dela grof secretul puterii economice și politice și a avut intuiția creșterii valorii pământului pe măsura înmulțirii populației. La început pe nesimțite, uneori spre nedumerirea multora care nu înțelegeau rostul și dedesubtul cumpărărilor de terenuri realizate cu prețuri derizorii alteori stîrnind hazul satului la o asemenea negliobie de vreme ce pământ se găsea destul, terenul așabil a trecut în mîna cîtorva chiaburi. În felul acesta, colectivitatea satelor din Valea Țibleșului, a fost, încă de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, desfăcută în cele trei categorii sociale bine cunoscute, din care chiaburimea își micșora numărul, din ce în ce mai mult, dar își mărea puterea economică și prin ea, influența socială, iar sărăcimea se diferenția în grupuri din ce în ce mai numeroase și mai sărace. Țărănimea mijlocașă, cu un ochi îndreptat spre starea bună a țăranilor bogați, în rîndurile căroră ar fi vrut să ajungă, iar cu celălalt ațintit asupra sărăciei celor care lucrau cu ziua la chiaburi sau pe moșia grofului, căuta să descopere surse noi de venituri în afara hotarelor satului, fiindcă aci nu mai era nimic de prins. Lupta încinsă pentru acapararea pământului s-a intensificat după întiiul război mondial și a dat naștere unor fenomene specifice acestei regiuni, care nu-și vor găsi sfîrșitul decît în momentul statornicirii definitive a orînduielilor introduse după 1944.

3.

N-a supraviețuit nici o urmă a existenței unui intens păstorit în această regiune care să fi dat naștere fenomenului de transhumanță spre est sau, în perioade mai îndepărtate, spre apus. Probabil că păstoritul a fost practicat în limite mai reduse și adaptat posibilităților oferite de regiune și necesităților de consum familial, deoarece păstoritul nu a îmbrăcat, între cele două războaie mondiale, forme capitaliste de manifestare ca în regiunile de intensă creștere a ovinelor. Din acest punct de vedere, este puțin probabil că păstoritul a scos populația văii din cadrul tradițional de viață. Emigrarea locuitorilor Văii Țibleșului, nu trece, probabil, dincolo de pătrun-

² Un rol deosebit de important l-a jucat înțelegerea de către țărănimea săracă și mijlocașă a funcției banilor. A existat o lungă perioadă de timp în care aceste două clase sociale au făcut o tezurizare excesivă a banilor economisiți prin strîngerea curelei în timpul muncii prestată la fabrici. Apoi a venit perioada cînd ei au împrumutat banii chiaburilor, combinată cu cumpărarea de cereale, tocmai în perioada prețurilor mai ridicate, fapt impus de sărăcia lor. Nu putem analiza aici toate fenomenele economice specifice acestei regiuni, dar nu putem nici să nu le menționăm: din cauza lipsei pământului și a concentrării celui existent în mîna cîtorva chiaburi, prețul acestuia depășea de 12—15 ori prețul mediu pe țară sau chiar al regiunilor învecinate; adaptarea timpurie a nașterilor la situația materială (gospodăriile mature din jurul anului 1920, avea în cea mai mare parte 6 copii, cele din jurul anului 1936, abia dacă mai aveau 2—3 copii); contractarea căsătoriei de către părinți cînd copiii aveau abia 8—10 ani și fixarea de despăgubiri în cazul în care una din părți ar rupe contractul, etc.

derea capitalismului în agricultură și de apariția proceselor specifice acestei orînduirii economice și sociale.

Dacă emigrarea temporară sau sezonieră a populației din Valea Țibleșului nu pare să urce dincolo de 1900, imigrările sînt foarte vechi. Primii veniți au fost moldoveni, probabil bucovineni. Imigrarea lor datează de pe timpul lui Ștefan cel Mare, care stăpînea, în afară de Cetatea Ciceului, încă 60 de sate așezate în cea mai mare parte la nord de Someș. Elementele etnografice și lingvistice comune văii și versantului răsăritean al Carpaților Moldovei se datoresc acestei imigrări, dar și contactului social păstrat în secolele următoare. După moldoveni, au venit maramureșenii. Nemeșii, familiile Manu și Chindriș, n-au adus cu ei decît mîndria descendenței din vechi familii de nobili care le-a impus un comportament cu totul deosebit față de cel al nemeșilor de baștină și care a făcut ca insula maramureșană să constituie un nucleu deosebit, pînă la moartea celor care mai cunoscuseră diferențierea socială de tip feudal. În afară de aceste primiri de populație, care se datoresc unor stări vitrege, existente în regiunile matcă, satele din Valea Țibleșului, neconstituind, datorită lipsei de bogăție, un punct de atracție pentru vecini, nu au avut decît un redus schimb interesant de oameni, mai puternic în perioada precapitalistă decît după aceea.

Accelerarea procesului de diferențiere a țărănimii din Valea Țibleșului și îngroșarea clasei sociale sărace prin decăderea mijloacilor aventurați cu posibilități limitate și fără suficientă rezistență la fluctuațiile economice caracteristice capitalismului, în vîrtejul unui mecanism economic pe care nu l-au înțeles, constituie începutul perioadei emigrărilor de lungă durată în interiorul sau peste granițele ținuturilor locuite de romîni. În perioada 1903—1914, aproape 1000 de țărani săraci și mijlocași din întreaga vale au plecat în America de Sud și în S.U.A. Chiaburii au rămas acasă și au împrumutat banii pimiți de soțiile celor plecați, fără camătă și înapoindu-i cu *firiita*. Un porcar a născocit *voștinăritul* (strînsul fagurilor de albine). Mai mulți țărani săraci și mijlocași au fost antrenați în această acțiune desfășurată în tot imperiul habsburgic, în Rusia țaristă și în România. Cîțiva negustori evrei au construit presele de topit și turnat cilindrii de ceară, pe care i-au vîndut mitropoliilor ortodoxe pentru lumînări, iar după 1920, lui I.G. Farbenindustrie, pentru întrebunțarea în industria coloranților. Alții au devenit *sfirnari* de vite (geambași). După întiul război mondial, sărăcimea și mijlocașii au dat forțe de muncă întreprinderilor petrolifere din Valea Prahovei, întreprinderilor de construcții din București și au fost *cosașii* preferați ai chiaburilor din Bucovina. Banii trimiși acasă nu s-au mai teaurizat. Cu ei se plăteau datoriile la bănci, la chiaburi, se cumpăra porumb, îmbrăcăminte sau se plăteau impozitele. Femeile, antrenate de zbuciumul bărbaților și minate de sărăcie, au devenit strîngătoare de lînă și brînză din regiunea muntoasă sau din Cîmpia Transilvaniei. După al doilea război mondial, au apărut *opincarii* de cauciu și *bumbăcarii*. Orașele și regiunile de șes ale țării au fost răscolite în căutarea de cauciucri vechi sau de bumbac. Bărbați și femei au fost prinși într-o alergătură fără odihnă pentru a realiza veniturile necesare umplerii golurilor lăsate de concentrarea averii în mîinile cîtorva chiaburi care au făcut totul pentru a-și menține pozițiile cucerite. Această diferențiere profesională, creatoare de noi tipuri sociale deosebite, ar fi continuat dacă nu s-ar fi creat posibilități de muncă rentabilă în întreprinderile industriale construite după 1944.

Activităților economice exercitate de populația văii pentru a-și împlini trebuințele proprii și ale locuitorilor din alte regiuni, le corespund activitățile desfă

șurate în cadrul Văii Țibleșului de oameni din diferite colțuri de țară. Aveau gospodăriile din valea noastră nevoie de gaz lampant și de păcură pentru ungerea osiilor de care și căruțe, veneau găzarii din regiunea Bacăului. Vindeau pe bani, dar erau mai bucuroși de porumb, fasole, grâu și fîn pentru cai. Schimbul îi atrăgea și pe țibleșeni, fiindcă banul se câștiga cu multă sudoare. Îi trebuiau gospodinei oale și blide de pământ ars, donițe și ciubere pentru apă, butoaie pentru varză sau pentru pus la murat pere pădurețe ca să obțină oțet? Apăreau, la timpul potrivit, olarii din Sătmar și *ciubărarii* moți, ducând de căpăstru cailor lor mărunți încărcăți cu tot felul de vase făcute din lemn. Dacă se strîngeau la casa gospodarului prea multe cîrpe, în țară se aflau și din aceia care le adunau pe bani sau pe mărunțișuri. Lor le făceau o mare concurență *marchitanii*, care purtau în spate geamuri, iconițe, oglinzi, ace de siguranță și numeroase alte obiecte mărunte și necesare. În satele de la gura văii veneau *secerătorii sezonieri* din Maramureș, dar cum după 1930, chiaburii au găsit mînă de lucru locală din belșug, aceștia se arătau din ce în ce mai rar. Primăvara veneau *fructarii* cu căruțele încărcate de cireșe, vișine, iar vara cu mere și pere timpurii. Toți aceștia erau din alte regiuni, cu alt port și particularități de grai și dacă rămîneau în sat la cunoscuți, lăseau și duceau vești și învățau tot felul de lucruri, atît cei ce plecau din Valea Țibleșului, cît și cei pe care sărăcia îi aducea în această regiune mai săracă decît s-ar crede.

4.

Structura socială a colectivităților satești din această vale s-a schimbat îndată după abolirea iobăgiei. Iobagii au devenit țărani liberi, proprietari pe întinderile de pământ lucrate pînă în momentul desființării clăcii. Unii au început să vîndă, alții să cumpere. Diferența de statut social între nemeși și iobagi a dispărut. A început amestecul. Țărănimea s-a scindat în săraci, mijlocași și bogați. Bogații au rămas bogați, și chiar dacă unii au decăzut, alții le-au luat locul. Sărăcii și mijlocașii s-au diferențiat, și prin această diferențiere, structura socială s-a îmbogățit cu noi tipuri caracterizate printr-un comportament social specific, rezultat dintr-o psihologie proprie, care îi făcea să fie, în perioadele de timp în care își exercitau meseria, altfel decît restul colectivității satești.

Tipul cel mai vechi a fost *americanul*. Nu toți emigranții în America au primit acest titlu, ci numai aceia care au făcut avere. N-au făcut-o cu sudoarea frunții, ci prin îndrăzneală. Au profitat de prohibiție și cunoscînd de acasă tehnica fabricării rachiuului din porumb, s-au apucat de făcut rachiu și în S.U.A. Au realizat venituri mari, vînzînd însemnate cantități de alcool în cartierele muncitorești. Americanul s-a întors între 1925—30, om trecut de 40 de ani, dar cu ajutorul banilor, s-a căsătorit cu o fată tînără de chiaburi. Americanul a venit în straie nemțești, în trăsură cu 2 cai și cu nelipsitul cufăr, la care satul privea cu invidie. A aruncat repede hainele străine și a îmbrăcat pe cele locale, s-a dus la făgădău și, seri la rînd, a făcut cinste tuturor. Povestea și-și aducea aminte de locurile de muncă, de oameni, orașe și întâmplările la care luase parte activă sau fusese numai spectator. Americanul a cumpărat pământ bun și mult, semn al bogăției aduse. Pămîntul și casa mare trebuia să-i aducă nevastă bogată, tînără și frumoasă. Avea argați, muncitori sezonieri și o spuză de fini, care-i stăteau într-ajutor la muncă și în alegerile politice. Se îmbrăca chiar în zilele de lucru, în cămașă cu flori, curată ca spuma laptelui, iar la biserică avea loc rezervat pe bancă sau în rîndul întii. Era și a rămas sgîrcit.

Ceilalți emigranți întorși din America de Sud sau din SUA, au intrat în rîndul săracilor sau al mijlocașilor și doar în zilele de iarnă, stînd la taifas, își aduc aminte de oamenii, locurile și munca de acolo. Cu *americanul* nu aveau legături și nu-l lăsau să afirme că ar fi muncit fiindcă știau bine că din muncă cîstită și încordată în întreprinderea altora, nu se poate face avere.

Voștinarul se cunoștea și se mai cunoaște după sac și după cămașa înnegrită de fagurii de albine. Sub apăsarea sacului, umărul drept s-a lăsat mai jos decît stîngul. La plecare duce *mirodenii* și foarte puțini bani. Fagurii trebuie obținuți prin schimb cît mai avantajos. O leacă de piper, scortîșoară, cuișoare sau sare, pentru cît mai mulți faguri și dacă se poate obține o bucată de piine sau o oală de lapte, nu e rău. Sînt drumeți și săraci. Au acasă copii mulți și bucate nu s-au făcut: «*e vai de capul nostru*». Odată sacul plin, îl expediază cu trenul pe adresa negustorului. Acesta îl așteaptă cu căruța la gară și-l încarcă zîmbind. La întoarcere fac socoteala. O zi de odihnă, cît durează spălatul și uscatul cămășii, apoi din nou la drum. Mentalitatea și comportamentul voștinarului în afară de sat, este diferită de mentalitatea și comportamentul din cadrul satului. În colectivitatea satului, este la fel cu toți semenii. Poate bea mai mult ca alții, dar în schimb nu bea la drum. Prin țară nu-l cunoaște nimeni și-i dă mîna să îndruga orice povești. Dar ia aminte la locuri și oameni. Îi va prinde bine data viitoare. Voștinarul este într-o permanentă dilemă. Vrea vreme frumoasă pentru bruma lui de ogor cultivat, dar nădăjduiește vreme ploioasă în regiunile cu stupi primitivi.

La fel cu voștinarii se comportă *lînărițele* și *stringătoarele de brînză*. La drum se îmbracă curat, dar cu haine uzate. Umblă desculțe, fiindcă merg mai mult vara. Duc fuse și linguri pe care le schimbă cu lînă și brînză. Brînză o consumă în gospodărie, dar lîna o spală, o dau la darac, apoi o vînd sau fac din ea *sumane* și *cioareci*, pe care îi duc iarna la tîrg. Mănîncă ce capătă și dorm unde sînt permise. Puținii bani pe care îi duc cu ele, îi ascund în sîn și nu-i cheltuiesc decît în cazuri extrem de grave. Meseria se moștenește de la mamă la fiică. Aceasta se deprinde din copilărie cu drumurile, cu oamenii și cu regulile profesiei.

Sfirnarul (geambașul) se cunoaște după traista de piele și după bîta de mînat vite. Spre deosebire de tipurile precedente, sfirnarul pleacă la tîrguri *cu bani*. Cumpără numai vite cornute mari și oi. Le aduce acasă și le ține cîteva zile pentru *a le da față*. În timpul acesta, mai drege unele defecte sau boli trecătoare. Apoi le duce la alte tîrguri. Satul se ferește să cumpere de la sfirnari, fiindcă sfirnarii n-au marfă bună. Dar pe cine *incalță* sfirnarul cu asemenea marfă, nu-i treaba satului. Cumpărătorul n-are decît să deschidă ochii la ceea ce cumpără. Din pricina aceasta, sfirnarul ocolește tîrgurile frecventate de sătenii lui. În sat, sfirnarul este om cîstit, dar în tîrg el este negustor și așa cum voștinarul nu ezită să amestece fagurii de ceară curată cu puțin *seu* de oaie, sfirnarul nu poate fi ocărit că vinde marfa cu defect ascuns. E o lege pe care negustorii o aplică în orice fel de tranzacție și sfirnarii nu înțeleg din pricina căror motive ei ar proceda altfel.

Cărbunarul pleacă la drum duminica după masă, cocoțat în virful sacilor plini cu mangal. Dacă are noroc și nu i-au luat-o alții înainte, se întoarce simbătă după masă, cu căruța goală, negru de praf de cărbune, cu punga subțiată de desele opriri la cîrciumele satelor prin care trece și culcat pe scîndura căruții, lăsîndu-se în grija simțului de orientare al cailor flămînzi. Ultima oprire o face în satul din centrul văii; aici dă cailor de mîncare, mai trage *o dușcă* de rachiu de prune, apoi dă bici căluților grăbindu-se să nu-l apuce noaptea. De obicei are clienții lui, dar cum nu

reușește întotdeauna să ajungă la timp potrivit, fierarii nu-l așteaptă. În aceste cazuri drumul lui se lungeste, iar cheltuielile devin mai mari. Când stă acasă se ocupă cu creșterea vitelor sau cu tăiatul copacilor din pădure.

Muncitorul temporar sau sezonier, din industria petroliferă sau din întreprinderile de construcții, au altă psihologie și alt comportament social decât celelalte tipuri prezentate aici. Aceștia și-au însușit, fiecare în cadrul meseriei lor, deprinderi negustorești deosebite, deși ca stare socială aparțineau sărăcimii și țăranimii mijlocașe. Muncitorul temporar sau sezonier nu făcea negoț; nu schimba produse și nu cumpăra cu bani. El își vindea forța lui de muncă, fără să se târguiască, în schimbul unei sume de bani din care urma să cumpere cele necesare traiului. Mînca puțin la birturile economice, uneori primea pachete cu alimente de acasă, și dormea în podurile cu fîn sau în colibe improvizate din scînduri, alături de blocul masiv la înălțarea căruia contribuia cu spatele și cu mîinile lui bătătorite și crăpate. Mediul în care lucra se deosebea fundamental de mediul social din sat și de acela cu care tipurile descrise mai sus veneau în contact în timpul exercitării meseriei lor. Muncitorul lucra în oraș sau în târguri mai răsărite, cu mașini complicate. Ajungea în contact cu oamenii din alte regiuni și se interesa de modul de viață al celorlalți muncitori alungați din sate de aceeași sărăcie, îmbrăcați doar în alte haine. Constata că în orașe contrastul dintre bogați și săraci era mai mare decât în satul lui. Discuta despre aceasta cu ceilalți, citea gazeta și cele cîteva cărți accesibile și învăța să privească lumea cu alți ochi. Întors acasă, nu părăsea la intrarea în sat ceea ce a învățat, a văzut și a auzit în orașele din Valea Prahovei sau în București. Iarna și în sărbători, povestea altora, accentua asupra diferențelor dintre clasele sociale și sublinia asemănarea dintre comportamentul boierilor și al chiaburilor. Constata, în aprobarea ascultătorilor, că nu era nici un fel de dreptate: unii aveau totul și de toate, ceilalți numai brațele pentru muncă încordată cu ajutorul cărora nu puteau, în lumea capitalistă, să învingă sărăcia.

Dacă muncitorul temporar aducea în sat ideile prinse în orașe și în mediul de muncă, el nu a fost purtătorul altor producții urbane. Duminica se odihnea sau își spăla rufe. Nu frecventa circiumele și nici localurile de dans unde putea învăța cîntece și jocuri noi. Cel mult se întâlnea duminica la un loc anumit cu cei din ținutul lui și dacă era tînăr dansa ca la jocul din sat. Iată de ce, deși între cele două războaie mondiale aproape nu a existat gospodărie de om sărac și mijlocaș din care să nu fi plecat un membru pe Valea Prahovei sau în București, repertoriul tradițional de cîntece, jocuri și obiceiuri a rămas neschimbat. Poate că această nereceptivitate se datora, pe de o parte, puternicei influențe exercitată de mediul social sătesc, care îl stăpînea tot timpul șederii în București, Ploiești, Cîmpina sau Moreni, iar pe de altă parte, faptului că în general creațiile orașenești de atunci erau totuși în marea lor majoritate străine mentalității lui de om rural. Dacă din acest punct de vedere muncitorul nu a constituit un agent al modernizării, el a contribuit la precizarea ideilor sociale ale sărăcimii și mijlocașilor din Valea Țibleșului și la scăderea prestigiului pe care chiaburii îl aveau în sat.

Chiaburul din Valea Țibleșului prezintă unele caracteristici de comportament deosebit de ale chiaburului din altă regiune. Acestea rezultă din adaptarea comportamentului său la condițiunile locale. Principala lui trăsătură o constituia goana după avere: pămînt sau vite, pe care le vindea pe preț bun de îndată ce se ivea posibilitatea cumpărării de teren arabil. Din recoltele realizate, își cumpăra alte vite. Chiaburul din această vale nu era cămătar decât în cazuri foarte rare. Nu se împrumuta

cu bani de la bănci, fiindcă împrumuta bani de la soțiile finilor plecați la muncă în întreprinderile industriale, ciștițați de voștinari sau de sfirnarari. Chiaburul nu plătea camătă, fiindcă banii împrumutați erau de la fini și cumătri. Lua împrumuturi substanțiale și le înapoia cu țîrîta. Uneori nu da bani, ci produse, pe care le socotea la prețuri mult mai mari decît ale pieții: *fina* nu le cunoștea, fiindcă nu mergea la țîrg să știe cu cît se vinde porumbul și se rușina să se opună *nașului*, atît de binevoitor. Soția chiaburului nu lucra la cîmp, decît în caz de mare zor. Ea sta acasă și lucra la mașina de cusut: 20 lei de o cămașă bărbătească = o zi de muncă. Cosea 3 cămași pe zi = 3 oameni la coasă, la prășit sau 3 femei la secerat. La ora 10 punea ciorba sau mămăliguța cu brînză în coșniță și o ducea *lucrătorilor*. Chiaburul nu emigra, ținea oi, recolta cereale multe și le vindea în iarnă sau în primăvară. Făcea parte din consiliul comunal și din consiliul cooperativei. Uneori devenea paracliser fără să cunoască buchiile cărții, numai fiindcă avea cumnat pe dascăl și fiindcă popa nu vroia să se strice cu familia chiaburului. Era păstrătorul costumului local, la care ținea fiindcă îi da mîna și-i aducea țărănimea la mașina de cusut. Păstra și datinile, fiindcă în sărbătorile băbești sau de mai puțină însemnătate, obținea dezlegare de la popa, ca după slujba religioasă, oamenii să poată veni în clacă la arat, transport cu carul, coasă și prășit.

Avea argați, de regulă aduși din alte sate, care nu rămîneau niciodată 2 ani la rînd. Din păcate, nici chiaburul și nici finii n-au renunțat încă complet la acest gen de relații, dar sfîrșitul lor este foarte aproape.

Valea Țibleșului avea în cadrul colectivităților ei *preoți, învățători, perceptori și jandarmi*, dar aceștia nu se deosebeau cu nimic de semenii lor din alte regiuni. Valea Țibleșului avea prea puțini *meseriași*, fiindcă cei-mai mulți s-au concentrat în țîrgușoarele de pe malul Someșului Mare. În schimb, regiunea aceasta avea mulți negustori. Aceștia căutau să trăiască bine cu toată lumea. Vindeau pe datorie, pe ouă, pe cereale, pe lapte și pe păsări, toate produsele pe care le aveau în prăvălie. Inființarea cooperativelor le-a luat apa de la moară.

Dar Valea Țibleșului are mulți săraci, care deveniți oameni ai lumii noi, vor face să dispară pentru totdeauna renumele dureros de *Vale a Plîngerii*.

5.

Am prezentat în paginile de mai sus caracteristicile esențiale social-economice ale regiunii Valea Țibleșului, scoțînd în evidență faptul că structura socială și profesională a acesteia a fost îndeajuns de diferențiată și că circulația exterioară a populației de aici a fost foarte intensă, trecînd, în dese cazuri, dincolo de granițele țării. Rostul acestei analize stă în evidențierea contrastului dintre structura socială a Văii Țibleșului și practica magică a *Dracilor* și a *boului înstrușat*.

Ce sînt *Dracii*, cînd își fac apariția și la ce manifestări dau naștere cu acest prilej? Care a fost stadiul de dezvoltare al mentalității din care s-a născut acest rit magic, ce factori explică persistența lui în timpurile mai noi și ce funcțiuni sociale îndeplinește?

Cu 2—3 săptămîni înainte de Rusalii, preocuparea principală a tinerilor între 16—20 de ani din satele Căianul Mic și Mare, de pe Valea Țibleșului, se concentrează în jurul *Dracilor* și a *boului înstrușat*.³ Întrebarea esențială este dacă ei, flăcăii,

³ *a înstrușa* = a împodobi; *struș* înseamnă în general un buchet de flori dar penele de pînă puse la pălărie sînt numite tot *struș*.

se vor mai face sau nu *Draci*, și în caz afirmativ, cine și câți se vor face și pe al cui bou îl vor înștruța? Se nasc discuții aprinse și contradictorii în jurul câtorva probleme mai însemnate. Dece unii să se mascheze în chip de *Draci*, iar alții nu? Sînt flăcăi care ezită să devină *Draci*, fiindcă au început să vadă fondul neros și inutilitatea acestui straniu obicei. Pînă la urmă, învinge solidaritatea de grup, care restrînge numărul flăcăilor ce nu vor participa activ la acest obicei. Sînt în afară de discuție flăcăii în doliu. Se fac propuneri pentru alegerea bouului, ținîndu-se seama de comportarea proprietarului al cărui bou a fost înștruțat în anul precedent. Flăcăii propun și alte gazde de boi, fac aprecieri asupra comportamentului și asupra atitudinii lor, căutînd să descopere dacă proprietarul ales își va respecta obligațiile care decurg din alegerea făcută. Boul ales pentru a fi înștruțat, trebuie să îndeplinească o serie de condițiuni: să fie de culoare albă sau sură, să fie gras, să aibă un mers normal, să nu fie prea blajin, dar nici prea rău, să țină capul sus, să fie cît mai înalt și să aibă coarne mari și larg deschise. Boii care au defecte de mers (cosesc cu picioarele dinapoi sau scot prea mult în afară picioarele din față), merg cu capul în jos sau au coarne mici, cu deschizătură îngustă, sînt excluși de la înștruțare. De preferință se alege un bou care se înjugă pe partea stîngă a oiștei, pentru că este mai obișnuit cu apropierea omului. Discuțiile asupra acestor probleme care frămîntă grupul social al tinerilor necăsătoriți, face și desface de nenumărate ori grupul în fracțiuni cu păreri deosebite. Acordul general nu se realizează ușor, dar pe măsură ce timpul trece, se înlătură toate dificultățile, asigurîndu-se în felul acesta, desfășurarea ceremoniei magice. Aproape de Rusalii, se cunosc flăcăii care se vor masca în chip de draci, gazda de bou, cei 4 feciori și 4 fete care vor înștruța bou și pădurea în care se vor face preparativele. Mai rămîn două probleme de rezolvat la nivelul grupului social: alegerea *curvei* și a copilului de 10 ani, numit în cadrul ceremoniei *pădure*. Acesta urmează să fie îmbrăcat, din cap pînă în picioare, numai în frunze de stejar și fag. Copilul se găsește mai ușor decît flăcăul care va îndeplini funcția de *curvă*. Flăcăul care va lua chipul *curvei*, trebuie să fie plin de temperament: să îmbrățișeze cu patimă, să simuleze cît mai veridic plăcerea provocată de actul sexual, să incite dracii la dragoste, uitînd că întreaga colectivitate a satului îl privește cu gura căscată. Pînă la urmă se trece cu bine și peste aceste dificultăți, cu sacrificarea sentimentului de jenă și avînd grijă ca mascarea să fie atît de măiastră, încît nimeni să nu poată ghici cine este flăcăul care joacă rolul *curvei*.

Atitudinea restului colectivității sătești este diferită în tot timpul discuțiilor purtate de tineri în jurul *Dracilor* și a *boului înștruțat*. Copiii sub 7 ani, atenți la orice discuție dusă asupra acestei probleme, se roagă lui Dumnezeu ca să împiedice apariția *Dracilor*, scutindu-i în chipul acesta de spaima grozavă care le umple inima la vederea unor chipuri atît de înspăimîntătoare. Copiii pînă la 14 ani trag cu urechea pentru a nu scăpa nimic din ceea ce se face și se spune, fiindcă în curînd le vine și lor vremea să participe în mod activ la apariția *Dracilor*. Femeile de orice vîrstă nu se amestecă în discuție, deoarece ritul magic este o îndeletnicire exclusiv bărbătească. Iar bărbații maturi nu-și fac o problemă din această ceremonie, decît cu cîteva zile înainte de Rusalii. Atunci își întrebă feciorii și se pun la curent cu stadiul în care se află preparativele pentru apariția *Dracilor* și a *boului înștruțat*, care trebuie să aibă neapărat loc, fiindcă altfel s-ar strica un obicei de demult și aceasta ar aduce nenorociri pe capul locuitorilor din sat. Așa trebuie să se facă, deoarece cei mai bătrîni așa au făcut și tot ceea ce au făcut ei, au făcut cu rost și socoteală. Nici rostul și nici socoteala statornicită din bătrîni nu trebuie stricată,

fiindcă te pedepsește Dumnezeu. Judecata oamenilor maturi învinge orice dificultate ar mai fi rămas. *Dracii* vor apare, iar *boul se va înstruța*.

În simbăta de Rusalii se angajează *banda* (taraful) de lăutari care vor însoți *ceata Dracilor* pe tot parcursul și în tot timpul desfășurării ritului.

În Duminica Rusaliilor se face slujba religioasă în biserică, apoi preotul cu poporanii scot icoanele și țratorii, între hotare, pentru sfințirea culturilor de cereale. După masă, tineretul se duce la horă. Pe seară se anunță fetele care vor trebui să fie, în dimineața zilei a doua de Rusalii, la locul ales pentru împodobirea boului, cu fețe de masă bătute în cusături deosebit de frumoase și cu brîie de lînă pentru legarea fețelor de masă peste corpul boului. Flăcăii în grija cărora cade înstruțarea boului, fac rost de 2 clopoței cu sunet argintiu.

Proprietarul boului, înștiințat din vreme, știe că are o serie de obligații născute din cinstea ce i s-a făcut, la îndeplinirea cărora porcede de îndată. Dă poruncă argaților să spele toate vitele pe care le are și în decsebi boul ales. Spune soției să facă rost de piine, să cumpere carne, de preferință de oaie și să facă tocană cît mai grasă. El își alege partea cea mai ușoară: cumpără țuica, aceasta potrivit obiceiului trebuie să fie cît mai tare, o ar estecă cu chimen și cu praf de piper ca arsura simțită pe gît să fie mai puternică. Dă dispoziții să se facă curățenie în casă, în curte și în șură, unde urmează să aibă loc hora, după terminarea desfășurării ceremoniei *Dracilor*. Se împrumută mese și tacîmuri de la vecini, fiindcă toți *Dracii*, flăcăii și fetele care au împodobit boul, vor fi oasepeții lui. Gazda de bou face rost de bani, deoarece lui îi revine plata hândei de lăutari. Aceste obligații ale proprietarului, nu au fost respectate după 1930 decît în mod cu totul întîmplător, iar după 1944, *gazda de bou* s-a simțit descătușată de orice datorie față de *ceata Dracilor*.

De unde au izvorît aceste obligații, ce împrejurări au determinat dezlegarea proprietarului de bou de împlinirea lor și care a fost natura acestor împrejurări?

Obligațiile gazdei de bou și-au avut izvorul în credința că în timpul ceremoniei magice, crucea fixată între coarnea boului a călătat puterea de a înlătura spiritele rele și în special strigoi din preajma grajdului de vite. Atît timp cît majoritatea gospodăriilor țărănești din cele două sate avea boii, a fost firesc să nască o concurență între ele pentru a intra în posesia crucii. Această concurență s-a corcretizat în avantaje acordate *Dracilor* (masă, loc pentru horă, plata tarafului de lăutari și poate că în trecut au fost și alte avantaje). Dar, după 1920, creșterea vitelor, ca ocupație principală a locuitorilor din cele două sate, a trecut pe planul al doilea, atît din cauza extinderii culturilor de cereale în dauna pășunilor, cît și din pricina sărăcirii majorității gospodăriilor țărănești, urmată de emigrarea bărbaților în cele două Americi. După 1920, numai gospodăriile de oameni bogați au avut puterea economică necesară creșterii boilor, iar cele ale mijlocașilor și săracilor s-au limitat la creșterea vacilor și pentru muncă și pentru lapte. În anii care au urmat depresiunii economice mondiale capitaliste, într-unul din sate a rămas o singură gospodărie crescătoare de boi, iar în al doilea sat, au existat doar două gospodării cu boi. În urma războiului gospodăriile țărănești au renunțat la creșterea boilor, înlocuindu-i cu bivoli, a căror putere de muncă este mai mare și necesită cheltuieli de întreținere mai mici. Cît timp era mai larg cercul de gospodării din care urma să se aleagă boul, obligațiile gazdei de bou au fost îndeplinite cu strictețe, nu numai pentru că ele constituiau un echivalent al cinstei făcute prin alegere ci și pentru credința în puterea magică a crucii. Împlinirea lor era

asigurată prin existența a cel puțin două gospodării crescătoare de boi, care puteau intra în concurență. Dar după 1933, într-unul din sate nu a rămas decît o singură gospodărie cu boi, al cărei proprietar era chiabur și învățător pensionat, deci cu pregătire intelectuală, care depășea nivelul colectivității rurale. *Dracii* nu aveau de unde alege. Gazda de bou a satisfăcut timp de 2 ani obligațiile care decurgeau din faptul că flăcăii îi înștruau boul. După aceea s-a gîndit să profite de lipsa unui concurent. În schimbul îndatoririlor arătate mai sus, gazda de bou a cerut *Dracilor* zile de clacă, fiindcă pentru ea, nici cinstea și nici darul simbolic primit din partea *Dracilor* nu avea semnificație și nu recupera cheltuielile făcute, chiar dacă darului simbolic i se atribuia o putere magică. Disparația boilor din gospodăriile țărănești nu a pus capăt *Dracilor* și nici *boului înștruat*. Flăcăii au continuat să se mascheze în chip de drac, iar locul boului l-a luat *o vacă*.

Cu 2—3 zile înainte de Rusalii, flăcăii care urmează să se mascheze, strîng piețele componente ale îmbrăcămînții pe care o vor purta în timpul desfășurării ritului:

- o cămașă, cît mai rea și mai murdară; dacă nu este suficient de neagră, o înnegresc cu funingine;
- un *friș* sau *gub* (haină cu ceva mai lungă decît șoldul, de culoare neagră ori mohorîtă);
- izmene înnegrite sau *cioareci* (ișari), care au avut odată culoarea albă dar acum sînt rupți și negri de murdărie;
- bocanci, iar la nevoie opinci de cauciuc și obiele potrivite felului de încălțăminte.

Îmbrăcămîntea *curvei* este femeiască:

- cămașă de femeie măritată, cu cusături sobre și cît mai puține;
  - *poale* (fuste) largi nespălate de multă vreme;
  - *zadii* (catrințe) rupte și de culoare diferită;
  - briu îngust de lînă pentru încingerea poalelor și a zadiilor peste mijloc.
- Curva are grijă ca poalele să fie ridicate cît mai sus, pentru ca să se vadă o porțiune cît mai mare a pulpelor. Curva este desculță. Capul ei este acoperit cu o basma neagră și fără pană în colțuri. Basmua o trage cît mai pe ochi pentru a nu fi indentificată.

Pădurea (copilul de 10 ani) este îmbrăcată în costumul pe care îl poartă în zilele de lucru, din care de altfel nu se vede nimic din cauza frunzelor care o acoperă în întregime.

Flăcăii și fetele care vor înștrua boul, se îmbracă cu hainele obișnuite, mai curate decît în zilele de lucru, dar fără să aibă eleganța îmbrăcămînții sărbătorilor or cu horă. Portul tinerilor care vor duce boul de coarne și-l vor înșoți pe tot parcursul, degajă sobrietate și curățenie.

Îndată după miezul nopții celei dintîi zile de Rusalii, flăcăii care se vor masca luînd chip de draci, se îmbracă în hainele pregătite și se îndreaptă spre locul de adunare stabilit de obicei în *Coasta lui Sas*, sau în pădurea *Poieniței*. Una este așezată la cca 1 km vest de sat, iar cealaltă la 800 m nord, dar amîndouă sînt destul de apropiate de șoseaua care leagă satele văii cu șoseaua națională Cluj-Bistrița Năsăudului. Pădurea aleasă trebuie să aibă cireși sălbatici destul de groși și ușor de cojit. Aici flăcăii fac din bușteni uscați un foc mare pentru a obține cenușă cît mai multă și

cît mai neagră. Se spun glume și se fac aluzii la relațiile dintre flăcăi și fete. Acestea constituie subiectul în jurul cărora se concentrează discuțiile pînă la ivirea zorilor. Niciun flăcău și nici un om din sat nu-și aduce aminte dacă în pădure, pe lângă mascarea dracilor, se mai săvîrșeau și alte practici străvechi. În memoria socială a satului nu a rămas nici o urmă care să indice că în jurul focului, sau independent de acesta, se săvîrșea vr-un rit magic, se cîntau anumite cîntece, ori se jucau anumite jocuri. Din coaja de cireși se fac curele late cu care *Dracii* își încing mijlocul, lăsînd partea lucioasă în afară pentru a străluci în bătaia soarelui. Din același material confecționează carîmbi (tureci, singular = *tureac*), care se prind în jurul pulpelor, în prelungirea bocancilor sau a opincilor. Tot din coajă de cireși *Dracii* își fac *șapcă*, de fapt un coif cu vîrful cît mai ascuțit, în care fixează o ramură cu frunze de stejar sau o floare ruptă în drum spre sat. Dar în pădurea din Coasta lui Sas numărul cireșilor sălbatici scădea an de an. Ținînd seama de acest fapt, organele locale administrative au interzis, în 1949, cojirea lor. În felul acesta tinerilor li s-a pus o problemă foarte greu de rezolvat, mai greu decît înlocuirea bouului cu vacă. Ce e de făcut? *Draci* fără coif, fără curea și fără tureci, nu există. Flăcăii nu s-au lăsat și au rezolvat problema și fără să devină delicvenți silvici. Din *piei de oaie, de miel sau de iepuri* și-au improvizat șepci întoarse cu blana înlăuntru. Din *resturi de tablă* și-au croit curele și fiindcă odată cu interzicerea cojirii cireșilor s-a oprit și facerea focului, unii și-au adus cenușă de acasă, iar alții *masca de gaze*, căreia i-au scos cartușul. Aspectul exterior al dracilor a devenit mai înfricoșător!

— « Al dracului președinte, — au spus oamenii, — da' nici feciorii noștri nu-s de mămăligă! Sînt mai draci decît dracul !»

După ivirea zorilor își ung fața cu puțină grăsime, apoi presară un strat gros de cenușă, fața de negrul căreia dinții albi contrastează în mod izbitor. Fiecare drac caută o nuia cît mai lungă și cît mai flexibilă, în vîrfurile căreia lasă cîteva rămurele cu frunze, ca șuerul să fie mai strident. Apoi examinează îmbrăcămintea și aspectul curvei, își dă cu cenușă pe față și se minunează de înfățișarea lor. Cîțiva draci îmbracă *pădurea* cu frunze de stejar și fag. Cînd operațiunea de mascare este gata, *Dracii* coboară la poalele pădurii unde, între timp, au sosit flăcăii și fetele meniți să nstruțe bouul.

Aceștiane prezintă proprietarului cu puțin înainte de a se face ziuă. Cu proprietarul sau, î lipsa acestuia, cu un fecior al lui, scot din grajd toate vitele și le duc în apropierea pădurii în care se maschează *Dracii*. Aduc cu ei o secure și 2 clopoței. Din două crăci mai groase, cioplite în 4 fețe, crestate la mijloc pentru a se îmbina una cu cealaltă, fac o cruce, pe care două din fete o împletesc cu flori și frunze. De cele două brațe mai scurte ale crucii, fixează clopoțeii cu sunet argintiu. Cînd crucea este gata, se prinde bouul ales și i se îmbracă trupul cu 2 fețe de masă prinse fiecare cu cîte un brîu. Crucea acoperită de cununi de flori și frunze, se leagă cu sfoară între coarnezle bouului. În timpul înstruțării sosește și taraful de lăutari: vioara I și II, uneori țambal și contrabas. Apoi se formează alaiul: în frunte merge *pădurea*, apoi *ceata Dracilor*, în mijlocul cărora se află *curva*; după draci, taraful de lăutari urmat de flăcăul cu drapelul național, care precede cu cîteva pași bouul înstruțat dus de fiecare corn de cîte un flăcău, ceilalți doi și fetele încheind alaiul, care pornește spre sat fără să cînte și fără să chiuiască. Pînă în apropierea satului se merge în neorînduială, dar pe măsură ce se apropie de sat, alaiul ia forma statornicită din vremuri uitate. Se întîmplă că în drumul lor spre sat, *Dracii* întîlnesc oameni străini de colectivitatea lor. Pe aceștia îi sperie și-i vămuiesc.

Am fost martor al groazei care l-a cuprins pe un negustor de păsări și ouă apărut de după cotitură exact în fața *Dracilor*, cu puțin înainte ca aceștia să intre în sat. Când s-a văzut înconjurat de atâtea chipuri venite din altă lume, bietului negustor i-a dispărut orice urmă de sînge din obraz. Nu și-a venit în fire decît după ce în dosul *Dracilor* a văzut ființe omenești, care făceau mare haz de spaima lui. Dar în mîinile deschise, întinse de *Draci* fără să scoată o vorbă, negustorul a pus bani buni, tot fără să scoată o vorbă. Când i s-a făcut loc de trecere, a lovit fără milă calul, ca să scape cît mai curînd de arătările care continuau să se strîmbe înspăimîntător în urma lui. Negustorul a plătit *vama de trecere* și la fel va plăti orice străin pe care îl întîlnesc în drumul lor spre sat și în sat.

Dracii se apropie de sat la scurt timp după ce oamenii au ieșit din biserică, iar o parte din sat, femei și bărbați de toate vîrstele, le iese în întîmpinare. În fața grupului aflat la intrarea în sat, sînt copii între 8—14 ani, din care o bună parte la vederea *dracilor*, o iau la sănătoasa. Li se face loc de trecere. Alaiul se oprește, lăutarii încep să cînte, iar *Dracii* dau primul lor spectacol. Cîntecele sînt de joc, cu ritm săltăreț. *Dracii* țopăie, sar, se apropie de oameni, îi amenință, se strîmbă la ei, întind mîna în care li se pune tutun și țigări. *Curva* dansează un joc în care rotește șoldurile și mijlocul, arată picioarele și scoate în evidență sîinii făcuți din lînă sau cîrpe. Un drac se apropie de ea, o învîrtește de 2—3 ori, o îmbrățișează cu căldură lipindu-și corpurile, apoi o așează jos și simulează actul sexual, în rîsul tuturor și spre rușinea femeilor prezente. *Pădurea* se învîrtește tot timpul printre *Draci*, care o protejează împotriva curiozității copiilor mai mari. Totul se petrece fără ca *Dracii* să scoată o vorbă. Ei fac numai semne. Oamenii îi examinează, încearcă să-i identifice, curiozitatea concentrîndu-se asupra curvei, admiră fețele de masă, frumusețea crucii, stabilesc al cui este boul și le spun vorbe bune de sănătate, noroc și belșug. Apoi desfac cercul format între timp, ca *Dracii* să-și poată continua drumul, escortați de majoritatea celor prezenți. *Dracii* repetă reprezentația oriunde întîlnesc grupuri mai mari de oameni, dar în mijlocul satului ei sînt așteptați de toți sătenii, dintre care nu lipsește popa, dascălii, paracliserul și tot ce satul are mai răsărit. Nu lipsesc nici intelectualii. Manifestația dată aici este de durată mai lungă. Simularea actului sexual se face de mai multe ori cu oricare flăcău din ceata *Dracilor*. Aceștia caută în asistență pe flăcăii care nu s-au mscat și îi fugăresc, lovindu-i cu nuiaua. Pătrund în curțile oamenilor și nu refuză nimic din ceea ce li se oferă. Nu li se ține nici un discurs, dar se fac îndemnuri obscene. *Dracii* străbat satul de la un capăt la altul, urmați de oamenii care locuiesc în această parte și de copiii mai mari adunați din toată comuna. O parte din oameni rămîn și-și aduc aminte de tinerețe, întrebîndu-se asupra rostului acestui obicei. Numai bolnavii și neputincioșii nu au luat parte la reprezentația *Dracilor*. Dar din cei prezenți nici unul nu poate explica originea și nici de ce bătrînul Savin, Moșu' Maftai sau Corbanu, socotesc că așa e bine să se facă. Toți consideră că este bine să se facă așa fiindcă așa le-a rămas de la moșii lor. Niciunul din ei nu știe dacă în trecut s-au aruncat găleți de apă peste capul copilului care reprezintă pădurea.

După ce *Dracii* au ajuns la cealaltă margine de sat, pe ulițele laterale nu merg, se întorc și, în aceeași ordine, conduc boul înstruțat la grajdul gazdei, ale cărui vite au fost aduse de la cîmp la scurt timp după plecarea *Dracilor* spre sat.

Gospodarul le iese înainte, le deschide porțile, îi pofteste la masă și la joc. Flăcâii dezleagă fețele de masă și scot crucea dintre coarnele bouului, desprind clopoștii, apoi predau gazdei crucea. Acesta o fixează, așa cum este, împreună cu cununile de flori și frunze, deasupra grajdului de vite, unde rămîne pînă putrezește. *Dracii* aruncă în curtea gazdei de bou: nuiaua, coiful, cureaua și turecii. După aceea pleacă la rîu, fac baie și schimbă hainele drăcești cu cele mai bune și mai frumoase pe care le au, aduse de acasă de cineva din familie. Apoi se întorc la gazda de bou, beau, mănîncă împreună cu proprietarul și cu lăutarii, după care începe hora. Hora durează pînă la căderea nopții. *Dracii* au dispărut, iar bouul, care a constituit obiectul de admirație, se odihnește liniștit.

6

În chipul acesta s-a desfășurat în anul 1939 ceremonia magică a *Dracilor* și a *bouului instruat*. Din indicarea elementelor care i-au fost adăugate după cel de al doilea război mondial, rezultă că fondul ritualului a rămas neschimbat. Modificările survenite pînă în 1956 se datoresc în parte unor prefaceri petrecute în ideile, credințele, miturile și superstițiile componente ale mentalității colective. Răscolirea memoriei colective, cu intenția de a stabili dacă în cuprinsul acesteia nu se găsesc rămășițele altor elemente componente ale ceremoniei prezentate, sau dacă ritul magic al *Dracilor* și al *bouului instruat* nu a avut o desfășurare deosebită de aceea cunoscută de locuitorii de azi, ori auzită de la înaintașii lor, a dat rezultate negative. După afirmația locuitorilor, practica magică înfățișată mai sus n-ar fi suferit nici o schimbare. Totuși se pare că nu este așa. Am constatat că într-un interval de 26 de ani, s-au produs modificări însemnate, care chiar dacă n-au schimbat desfășurarea și semnificația ceremoniei din ziua a doua de Rusalii, au introdus, elemente noi. Acestea arată că reprezentarea colectivă generatoare a ritului acceptă mai ușor adaptarea practicii la condițiuni noi decît îngăduie dispariția ei. Gazda de bou, sesizînd că în mentalitatea colectivă mai există încă forțe care mențin practica magică și predispoziția ei de a accepta sacrificii materiale, își permite să ceară zile de muncă în schimbul mesei și a plății lăutarilor. Instructorul de premilitari a putut impune purtarea drapelului național, iar interzicerea cojirii cireșilor, silește pe flăcâi să găsească alte materiale pentru improvizarea măștilor coifurilor, curelelor și carîmbilor, deși această interzicere ar fi putut constitui motivul renunțării la practica magică. Mai mult, dispăre obiectul cultului, bouul, dar el este înlocuit, fără multă ezitare, cu vaca.

Dacă în decurs de 26 de ani s-au produs atîtea schimbări însemnate, este firesc că în lungul vremii să fi avut loc o serie de modificări, care depășesc perioada cuprinsă în memoria socială a generațiilor actuale. Absența unei înregistrări anterioare ne lipsește de un reper important în încercarea de reconstruire a evoluției acestui rit, iar necunoașterea existenței acestuia în alte regiuni din țară, ne privează de concluziile care s-ar desprinde din compararea lor. În locul unor ipoteze hazarde care ar putea da naștere la erori, este preferabilă o analiză a elementelor componente ale ceremoniei, din care pot rezulta elemente noi. Această analiză poate constitui un prim pas în determinarea semnificației ritului și a credinței din care a izvorît.

Din prezentarea anterioară se desprind cu ușurință următoarele elemente fizice care asigură realizarea practicii magice :

- a) *dracii*, tineri între 16—20 ani, necăsătoriți, de toate originile sociale, care se maschează în chip de diavoli ;
- b) *curva*, un flăcău mascat în femeie ușuratică.
- c) *pădurea*, un copil de 10 ani, îmbrăcat în frunze de stejar și fag ;
- d) *boul*, fără defecte fizice și bine întreținut ;
- e) 4 *flăcăi* și 4 *fete* care îmbracă boul în frumoase fețe de masă. Aceștia nu se maschează.
- f) *lăutarii*, care pot fi 2—4 ;
- g) *colectivitatea* satului care asistă la desfășurarea ceremoniei și din care nu lipsesc reprezentanții bisericii ;
- h) *obiectele necesare mascării Dracilor și instruirii boului*, (crucea, cununile de flori, fețele de masă și briiele, clopoștii etc.) ;
- i) *drapelul național*, a cărui prezență nu este obligatorie, care a fost introdus târziu de instructorul de premilitari și a dispărut când nimeni nu a cerut purtarea lui, după dispariția acestei instituții.

Examinarea atentă a acestor elemente ne face să credem că actualul rit al *Dracilor* și al *boului instruit*, nu este decît contopirea a două practici magice, care, în perioadele de timp mai depărtate, au fost separate. Se pare deci că avem de a face cu două rituri deosebite : *ritul Dracilor* și *al boului*, desfășurate nu numai independent unul de altul, ci și la perioade deosebite. În sprijinul acestei păreri poate fi adus faptul că instruirea boului se face de oameni nemascați și în loc deosebit de locul mascării *Dracilor*. Este în afară de orice îndoială că obiceiul acesta datează dinaintea erei creștine. Așa dar crucea fixată între coarnezle boului a înlocuit, probabil, cununile de flori și frunze întrebuițate înainte de creștinarea populației de aci, și care s-au păstrat primind un element nou. Dacă au mai avut loc și alte schimbări, este foarte greu de stabilit, dar se poate afirma, fără teama comiterii unor erori, că practica magică descrisă mai sus, fie că a fost una dela început, fie că au fost două distincte care au devenit cu timpul una, nu a apărut inițial în forma în care a supraviețuit pînă în zilele noastre. Orice reprezentare colectivă care dă naștere unei practici respectată cu stricteță, străbate o serie de faze pînă își realizează o structură unitară capabilă să-i asigure funcțiunea socială pe care o îndeplinește. În stadiul de organizare incipientă, în care colectivitatea caută elementele și formele de manifestare cele mai potrivite pentru a satisface necesitatea impusă de reprezentarea colectivă cuibărită în mentalitatea ei, elementele și formele de manifestare au suferit schimbări dese. Cu timpul, obștea satului a găsit elementele ritului și formele de manifestare cele mai potrivite. Acestea s-au fixat, s-au osificat și s-au transmis fără modificări o lungă perioadă de timp, justificînd și explicînd lipsa din memoria socială a unor rămășițe doveditoare a schimbărilor suferite. În toată această perioadă, colectivitatea nu a îngăduit efectuarea unor modificări, fiindcă elementele și formele de manifestare din cadrul practicii coincideau cu cerințele reprezentării colective, acceptată fără excepție de toți membrii obștei. Dezvoltarea capitalistă a satelor, diferențierea structurii sociale a populației din cele două sate și apariția de noi tipuri sociale, care circulă pe un spațiu extrem de întins, pătrunderea științei de carte în mediul rural, zdruncină, la o parte din colectivitate, credința în eficacitatea

ritului magic. Dar, în obștea satului, din cauza unor prejudecăți, aceștia se feresc să facă opinie separată. Slăbirea credinței înlesnește modificările survenite după 1930, care departe de a fi semne de trăinicie, sînt semnele unei dezintegrări a practicii magice, deci a slăbirii tăriei reprezentării din care acesta s-a născut. În momentul în care colectivitatea acceptă vaca în locul bouului, în loc să determine creșterea boilor, tăria reprezentării scade, iar credința în eficacitatea practicii începe să dispară. Faptul că flăcăii au primit să facă zile de clacă în schimbul mesei primite și a plății lăutarilor de către gazda de bou, nu se explică prin intensitatea credinței în funcțiunea socială a practicii, ci prin rezultatele unui calcul economic simplu: suma de bani cu care *Dracii* ar fi trebuit să contribuie la plata lăutarilor, a șurei în care ar fi avut loc hora, a mîncării și a țuicii băute, ar fi întrecut contravaloarea unei jumătăți de zi de muncă și în plus, ar fi trebuit imediat achitată în monetă lichidă.

Supraviețuirea acestei practici magice pînă în zilele noastre este imputabilă numai rămășițelor păstrate în mentalitatea colectivă a oamenilor mai în vîrstă, care exercită, în lipsa unei acțiuni care să le înlocuiască trecerea în fața tinerilor, o influență puternică asupra comportamentului grupelor de vîrste inferioare lor.

7.

Alături de aceste elemente materiale constitutive ale practicii magice descrise, există o serie de elemente care țin direct de practică sau se înrudesc îndeaproape. Analiza acestora ne va duce la stabilirea semnificației ceremoniei prezentate și a funcțiunii pe care ea trebuia s-o îndeplinească în viața socială a satului.

Ritul magic de care ne-am ocupat mai sus, nu este decît un procedeu folosit de colectivitatea celor două sate pentru a-și ușura străduințele depuse în vederea asigurării mijloacelor necesare vieții de toate zilele. Alături de uneltele de muncă, atîtea cîte vor fi fost și de eficacitatea pe care au avut-o, alături de vite și forța lor de muncă, obștea satului Căianul Mic și Mare, recurgea și la o serie de practici magice pentru a preveni orice nenorocire care ar fi lipsit-o de sursele de existență. Împrăștiate de-a lungul anului, ele coincideau cu concepția pe care colectivitățile înapoiate și-au format-o despre viață. Această concepție împiedică obștea satului să determine cauza adevărată a fenomenelor naturale și sociale.

Recoltele de cereale au fost sfințite în întîia zi de Rusalii. Colectivitatea, cerînd ajutorul unor spirite bune, socotea că făcuse ceea ce trebuia pentru a cîștiga bunăvoința presupuselor forțe supranaturale. Cu același rost, satul sărbătorea ziua unui sfînt oarecare, pentru a feri recoltele de grindină, altul pentru a înlătura seceta și ploile prea abundente etc. Toate aceste feluri de magie, chiar dacă rezultă din credințe înscrise în oarecare cărți acceptate de creștinism, constituie genul de magie indirectă deoarece efectul dorit se obține prin intermediul unor spirite al căror sprijin poate fi obținut prin rugăciuni, jertfe sau alte procedee de același gen.

Practica magică a *Dracilor* și a *boului înstruțat* este un caz tipic de magie directă sau naturală, pentru că influențarea în bine a desfășurării fenomenelor naturale sau sociale, se face respectînd unul sau amîndouă din principiile caracteristice acestui gen de magie. Să stabilim dacă vreunul din cele două principii cunoscute este prezent în practica magică analizată. Pentru aceasta, este necesară determinarea semnificației practicii. *Dracii* și *boul înstruțat* constituie un rit agrar-pastoral izvorît din structura economică a colectivității celor două sate. *Dracii* reprezintă spiritele

rele din pădure, a căror bunăvoință trebuie cîștigată pe baza principiului *similitudinii*. Flăcării se duc în pădure, locul în care se adăpostesc dracii și caută să ia o înfățișare cît mai asemănătoare cu imaginea pe care colectivitatea și-a format-o despre diavoli. Culoarea neagră predomină. Coiful, cureaua lată, carîmbii confecționați din coajă lucitoare de cireși și nuiaua, par să reprezinte semnele puterii. În acțiunea de însușire a chipului dracilor localizați în pădure, este probabil că la începutul formării acestei practici și în timpul ei de eficiență maximă pentru mentalitatea colectivă și nu pentru desfășurarea fenomenelor naturale sau sociale, flăcării să fi rostit anumite cuvinte pentru ca transformarea să fie mai deplină. Deveniți draci, coboară în mijlocul colectivității, care îi primește ca pe spirite binevoitoare, cu care se realizează o înțelegere prin daruri, care neapărat au fost altădată altceva decît tutun și țigări. După ce au fost văzuți de tot satul și au străbătut ulița principală, de-a lungul căreia se prea poate să fi fost așezate locuințele colectivității vechi, *Dracii* se spală în apa riului sfințită în ziua precedentă cu prilejul sfințirii recoltelor. Pentru mentalitatea grupului social care a generat acest rit, efectul dorit poate fi obținut prin asemănare, prin imitare. Dar în cadrul acestei practici, nu are loc numai această manifestare. Alături de ea, este prezentă simularea actului sexual. Sociologii și etnografi care au analizat rămășițele unor culturi și civilizații dispărute au stabilit că simularea actului sexual în cadrul unui rit agrar are rostul să asigure fertilitatea. Se pare că obștea satului nu se considera mulțumită numai cu sfințirea culturilor de cereale săvîrșită în ziua întîia de Rusalii și a păstrat și acest rit, cu valabilitate nu numai pentru cereale ci și pentru vite, pomi fructiferi, albine etc. Principiul de bază este același: similitudinea. Mai rămîne de determinat semnificația *pădurii* întruchipată într-un copil. Este aceasta o cinstire a pădurii de pe urma căreia oamenii aveau nenumărate avantaje, inclusiv frunze culese încă din vară și uscate pentru a fi date peste iarnă vitelor și oilor? Sau este un spiriduș bun care-și are sălașul în pădure și care vine în mijlocul dracilor ca o garanție a înțelegerii? Pentru această din urmă ipoteză ar pleda faptul că pădurea este realizată de un copil și nu de un flăcău. Memoria socială nu ne ajută să găsim un răspuns exact și corect la aceste întrebări. Cît privește *boul înstruțat*, nu încapе nici o îndoială că ne găsim în fața unei rămășițe dintr-un cult al bouului.

În cadrul acestor practici mai sînt păstrate încă două elemente înzestrate cu puteri magice, care ne explică unele trăsături de comportament social. Am arătat că după desfășurarea ceremoniei, boul înstruțat este adus de ceata *Dracilor* la proprietar acasă, unde i se scoate crucea și fețele de masă cu care a fost îmbrăcat. Crucea se predă gazdei de bou, care o fixează deasupra grajdului de vite unde rămîne pînă putrezește. Se crede că această cruce a cîștigat, în timpul ceremoniei, puterea magică de a îndepărta bolile, spiritele rele și în special strigoii din preajma grajdului de vite. Puterea magică atribuită crucii a născut, probabil, obligațiile incumbate gazdei. Pe vremea cînd fiecare gospodărie țărănească avea boi trebuie să fi existat o concurență destul de puternică pentru a ajunge în stăpînirea crucii. Fiecare proprietar de bou căuta să satisfacă obligațiile revenite, în condițiuni cît mai bune, pentru a-și asigura, cel puțin odată, înstruțarea unuia din boii lui. Pe măsură ce scădea numărul gospodăriilor crescătoare, dispărea concurența dintre proprietari, iar în perioada în care în Căianul Mic a rămas o singură gospodărie cu boi, chiaburul, ca un bun chiabur, a putut pretinde zile de muncă. Disparația boilor după război și înlocuirea lor cu bivoli, ca și o considerabilă schimbare a mentalității colective, a dezlegat gazda de bou de orice obligație. Vaca înstruțată se lua din gospodăria unuia din

draci, căruia îi revenea crucea și pe care a continuat s-o fixeze pe grajd chiar în această perioadă. Dispariția obligațiilor gazdei de bou face parte din cadrul unor modificări generale survenite în ultimul timp. Cea mai semnificativă este dispariția pomenilor date tuturor participanților la înmormintarea unui decedat. Înainte de ieșirea din curtea bisericii, se da fiecărei persoane, bărbat sau femeie, un colac mai mare (200 gr.) și aproximativ 100 gr. țuică, iar copiilor câte un colăcel. Această îndatorire a dispărut din cauza greutăților economice din timpul războiului care au determinat și încetarea îndeplinirii obligațiilor de către gazda de bou.

Am văzut că după ce *Dracii* dezbracă boul, pleacă la rîu unde fac baie și-și schimbă îmbrăcămintea. Aici intervine al doilea element magic derivat din ritul *Dracilor*. Nimeni nu face baie în rîu pînă nu fac baie *Dracii*, deși în sînul colectivității există credința că oricine poate face baie în rîu după ce a mîncat caș dulce de oaie. Interdicția aceasta rezidă în superstiția că scaldarea *Dracilor* înlătură primejdiile care s-ar putea ivi din partea unor spirite rele aflate în apele adînci. De fapt, explicația firească constă în faptul că Rusaliile coincid aproape întotdeauna cu începutul anotimpului călduros, în care apa devine bună pentru baie.

Iată dar cum un simplu procedeu inventat de colectivitatea veche a celor două sate pentru a le ușura obținerea îmbelșugată a mijloacelor de existență în cadrul unor împrejurări geografice destul de grele, s-a transformat într-o practică magică de o complexitate deosebită. La baza ei, ca și a tuturor credințelor de acest gen, stă imposibilitatea stabilirii izvorului real al fenomenelor sociale și naturale, cu ajutorul zestrei intelectuale de care dispunea, în vremea aceea, comunitatea rurală.

8.

Întrebarea care se pune acum este dacă obștea satului mai păstrează semnificația practicii magice descrisă mai sus, dacă în mentalitatea ei mai există ideea sau credința care a născut ritul și în caz contrar, în virtutea căror puteri mai supraviețuiește practica magică a *Dracilor* și a *boului înstruțat*?

Răspunsurile primite sînt invariabil aceleași. Ele pot fi împărțite în două categorii :

a) « *așa am apucat de totdeauna* » sau « *așa e obiceiul* ».

b) « *așa e bine să se facă, fiindcă așa au făcut cei mai bătrîni ca noi* ».

Dar asupra rostului mascării flăcăilor în chip de drac, asupra semnificației simulării actului sexual, al înstruțării boului sau al *copilului pădure* care se învîrtește tot timpul printre *Draci*, nimeni nu este în stare să dea vre-o lămurire. Există vreo diferență între cele două răspunsuri ? Ce poate să exprime « *așa am apucat* » și ce poate exprima « *așa e bine să se facă, fiindcă așa au făcut cei mai bătrîni ca noi* » ? Întîia parte a celui de al doilea răspuns este legată de credința în două principii contrare : al binelui și al răului. Comportamentul colectivității trebuie să fie de așa natură, încît să înlesnească biruința principiului prim, fiindcă în caz contrar ar fi rău pentru colectivitate. Dar ce fel de rău, nu se mai știe, iar dacă cei care răspund în felul acesta sînt întrebați *de ce este bine să se procedeze așa*, se va obține partea a doua a răspunsului al doilea, care în fond este identică cu răspunsul întîi. Corelînd răspunsurile cu anumite caracteristici personale ale informatorilor se constată că diferențierea nu este determinată de starea socială, ci de vîrstă. Bătrîni dau, în mai mare

măsură, răspunsul de tipul al doilea decît oamenii maturi. Faptul este explicabil fiindcă bătrîinii nu mai au nici un fel de avere. Ei nu mai reprezintă în fața satului, decît experiența acumulată, care le dă un prestigiu cu mult peste măsura celui cuvenit în împrejurările de după 1920.

De multă vreme, dracii, spiritele rele din pădure s-au mutat în iad, localizat undeva sub pămînt și tot de atunci, spiritele bune s-au mutat în ceruri, unde au fost categorisite pe ranguri și funcțiuni. Este adevărat că și pădurea a dispărut din preajma satului și că nu se cuvenea ca lăcașul spiritelor rele sau bune să fie mutat an de an, pe măsură ce avansau defrișările. Trebuia găsit un loc fix și pentru draci și pentru sfinți. Dracii continuă să vină din puțina pădure care a mai rămas pentru a realiza o înțelegere cu colectivitatea satului. Aceasta, prin intermediul rugăciunii și a bisericii, caută să se pună bine și cu sfinții din ceruri.

Oamenii continuă să înstruțeze boul sau vaca, să îmbrace copilul în chip de pădure și să simuleze actul sexual pentru a obține recolte bogate. Dar acest înțeles al practicii magice pe care o săvîrșesc a dispărut cu totul din conștiința lor socială. Atunci cum se explică persistența ei? Supraviețuirea dracilor și a bouului înstruțat, se explică, mai întîi, printr-o sprijinire de către alte credințe, superstiții și mituri similare celor care au născut acest rit. Au rămas multe plăsmuiri ale mentalității colective din stadii mai vechi de dezvoltare, iar aceste plăsmuiri s-au îmbogățit cu cele aduse de slujitorii creștinismului.

Credința în strigoi naște o serie de practici magice, alături de care crucea dintre coarțele bouului poate îndeplini funcțiunea de apărare a vitelor aflate sub acoperișul păzit de ea. Sfințirea culturilor de cereale prin rugăciunile obștei, combinate cu ale feței bisericești către Dumnezeu și sfinți, îngăduie supraviețuirea practicii magice în cadrul căreia simularea actului sexual poate asigura fertilitatea ogorului. Colectivitatea satească venerază boul pentru că, între timp, a învățat să-i dea, în ziua de anul nou, o bucată de piine sfințită etc. Se pare, deci, că a avut loc o substituție a unor credințe și semnificații inițiale, primare, cu altele de dată mai recentă, care, fiind de aceeași natură, au permis perpetuarea practicilor magice. Dar nu este numai atît.

Practica magică, independent de modificările petrecute în sînul elementelor componente ale mentalității colective, atît timp cît ele erau de aceeași natură, s-a autonomizat și s-a instituționalizat. Prin aceasta, ea a primit forța de constrîngere care-i asigură continuitatea și puterea de a pedepsi, în caz de nerespectare a ritului ei. Colectivitatea știa foarte bine aceasta atît în faza incipientă de organizare a practicii, cît și în faza de structurare care a transformat-o într-o instituție socială. Din aceste două studii, practica magică a trecut într-o fază de formalism pur, care îi asigură persistența în virtutea lui *așa e bine* sau *așa am apucat*. Circulația oamenilor din cele două sate, pătrunderea unor idei pozitive în sînul mentalității colective, ca urmare a acestei circulații și a răspîndirii științei de carte și începutul de eliberare de sub tutela mentalității bătrînilor a împins practica magică în faza ei ultimă: dezintegrarea și dispariția. Ea mai viețuiește datorită constrîngerii și existenței în mentalitatea colectivă a unor credințe inițiale sau substituie în decursul vremii și va viețui pînă ce mentalitatea colectivă va fi schimbată de prefaceri adînci de structură economică și socială.

9.

Analiza sociologică a unui fapt social, a unei stări sau a unui fenomen care se petrece în sînul colectivității omenești nu-și are justificarea în ea însăși, chiar dacă ar atinge un înalt grad de măiestrie și chiar dacă ar satisface toate exigențele științifice. Dacă analiza sociologică ar fi circumscrisă numai la consemnarea și explicarea cauzală a faptelor sociale cercetate și nu ar depăși stadiul acesta prin sublinierea consecințelor de natură practică care decurg din constatările făcute, consecințe menite să ajute acțiunea de înfăptuire a unei organizări sociale noi din care să se nască o societate nouă, ea ar fi numai în parte utilă.

Așa dar, de ce este justificată analiza sociologică întreprinsă mai sus? Credem că această analiză este utilă, fiindcă pentru cercetătorii vieții sociale a țărănimii din România, reprezentările colective, de genul celor prezentate mai sus, au un interes deosebit, întrucît ele înlesnesc stabilirea viziunii despre lume pe care și-a format-o țărănimea în cursul istoriei. Spre deosebire de creațiunile literare (balade, basme, povești, cîntece etc.), care și-au adaptat conținutul și formele de exprimare la condițiunile noi de viață ivite în timpul dezvoltării sociale, superstițiile, credințele, miturile, riturile magice și obiceiurile constituie reprezentări care au suferit modificări mai puține, indicînd prin aceasta redusa schimbare la care a fost supus conținutul reprezentării. Dar aceasta nu este singura justificare și nici cea mai importantă.

Din cercetările sociologice, etnografice și folclorice întreprinse în țară în ultimii 50 de ani, știm că în mentalitatea colectivă a țărănimii romîne există o serie de credințe și superstiții, etc., care au dat naștere unor practici ce nu-și găsesc în ziua de azi vechea justificare și în păstrarea cărora nu sînt interesați decît cei ce vor să frîneze progresul social al țărănimii. Dacă în timpuri îndepărtate, colectivitatea a asociat aceste elemente ale suprastructurii și riturile magice izvorite din ele cu efortul fizic în lupta împotriva împrejurărilor geografice neprielnice, cu sărăcia și exploatarea de către cei ce aveau puterea economică și politică, în lipsa unor mijloace tehnice adecvate și a unei organizări sociale care s-o sprijine în mod efectiv, azi ele sînt dăunătoare, fiindcă ocupă, în mentalitatea colectivă, un loc pe care ar trebui să stea ideile pozitive de organizare a muncii și a explicării fenomenelor naturale și sociale. Prin urmare, față de aceste rămășițe care împiedică țărănimea să-și însușească ideile noi și o constring să săvîrșească acțiuni potrivnice intereselor sale de progres și ridicare a nivelului vieții, trebuie întreprinsă o acțiune susținută, simplă, plină de tact și convingătoare.

În cursul dezvoltării noastre culturale au existat oameni de știință, istorici și filologi care au desfășurat și activități de acest gen. Fondatorii Școlii Ardelene au pornit o acțiune îndrîjită împotriva credințelor deșarte cuițarite în mintea țărănilor romîni din Transilvania, fiindcă și-au dat seama că acestea constituie o piedică în calea pătrunderii culturii în sînul țărănimii. Dacă activitatea dusă de ei nu și-a atins țelul, faptul s-a datorat acțiunilor culturale sporadic întreprinse de la ilumiști încoace, iar pe de altă parte, lipsei, din mentalitatea colectivă, a unor elemente aper-

ceptive care ar fi înlesnit adoptarea ideilor noi. Împrejurarea că Petru Pavel Aron, G. Șincai și S. Micu-Clain s-au ridicat împotriva credințelor deșarte și a practicilor rezultate din acestea, deoarece contraveneau dogmelor bisericii creștine, și-a avut rolul ei în supraviețuirea unor reprezentări colective înapoiate. Îndată după ei, a urmat perioada de dominație a burgheziei, al cărei rol în acest domeniu este bine cunoscut. În decursul acestei perioade nu s-a înregistrat nici un singur curent cultural care să pornească o acțiune de combatere sistematică a reprezentărilor colective în discordanță cu progresul tehnic al sec. XX-lea. Nu numai că eliminarea ideilor, credințelor, miturilor și superstițiilor și a practicilor magice a fost lăsată la voia întâmplării, dar s-au ivit și curente care au venit în sprijinul păstrării acestor inutile reprezentări colective.

Viața socială a țărânimii din țara noastră a intrat într-o perioadă de prefaceri adânci, rezultate din modificările deosebit de importante ale structurii economice. S-a creat un nou mod de producție, s-au înlăturat relațiile sociale specifice capitalismului. Agrotehnica nouă contribuie din plin la desființarea vechiului mod de producție. Concomitent cu aceste schimbări de structură, are loc o revoluționare a felului de a gândi al țărânimii române, în urma căreia o serie de rămășițe vor fi eliminate. În acțiunea de însușire a unui alt mod de muncă, de organizare socială și de gândire, țărâtimea nu mai este singură. Un stat nou și noi forțe politice, înarmate cu un plan sistematic de acțiune, îi stau într-ajutor. În cadrul acestui plan, va trebui să se acorde mai multă atenție luptei dusă împotriva acelor elemente ale conștiinței sociale care împiedică mersul înainte. Pe lângă răspîndirea principiilor raționale de explicare ale fenomenelor naturale și sociale, este necesar să se procedeze în mod sistematic la combaterea concepțiilor înapoiate ale țărânimii noastre. Cu pricepere și perseverență se poate demonstra că o arătură mai adâncă și adunarea zăpezii pe ogoare, este mai folositoare decât scoaterea osemintelor sfinților care au trăit în țara noastră, a paparudelor, a sfințirii culturilor de cereale, etc. Țărâtimea poate fi învățată că boul și vaca vor fi mai frumoși, dacă vor fi bine îngrijiți decât dacă se vor îmbrăca cu frumoase fețe de masă și li se vor pune o cruce între coarne. Vaca își va pierde mai greu laptele dacă i se va da mai bine de mâncare, decât dacă se va pune pe grajd crucea purtată în cadrul ceremoniei *Dracilor* și a *boului instruat*. Tot așa de bine poate să i se demonstreze că molimele se evită cu ajutorul medicilor și al medicamentelor și nu prin dezgroparea morților, peste mormîntul cărora armăsarul a refuzat să treacă, desemnându-l prin acest gest drept strigoi. La fel i se poate demonstra țărânimii că întrebuintarea îngrășămintelor naturale sau chimice, asigură o producție mai mare de cereale decât simularea actului sexual.

Odată cu schimbarea mentalității, o serie din vechile rituri și obiceiuri vor dispărea, altele se vor păstra prin frumusețea artistică realizată peste veacuri ca simple spectacole menite delectării colectivității, primind astfel o funcție nouă într-o societate nouă.

Etnografi și folcloriștii mai vechi au obișnuit să treacă peste o serie de credințe și rituri magice, care contraveneau anumitor idei ale lor în legătură cu faptele din

domeniul moralei. Activitatea de cercetare desfășurată de sociologi între cele două războaie mondiale, a scos la iveală unele din aceste practici. Chiar dacă seria de credințe deșarte și de rituri magice nu este cunoscută prin studii, ea este cunoscută de reprezentanții locali ai culturii și științii. Ne aflăm în timpul de față într-un moment favorabil reușitei acțiunii de eliminare a credințelor și superstițiilor din conținutul reprezentărilor colective ale țărânimii și de transformare a vechilor rituri și obiceiuri. Acțiunea nu poate da greș, fiindcă individul izolat își dă seama de deșertăciunea unor credințe și de inutilitatea practică a celor mai multe rituri magice și, ceea ce este mai important, colectivitatea întreagă a pierdut semnificația lor de altă dată. Pe de altă parte, în mentalitatea individului și a colectivității au pătruns numeroase idei pozitive care vor ușura curățirea gândirii ei de toate rămășițele dăunătoare. Dar atitudinea individuală zeflemisitoare la adresa riturilor magice dispare de îndată ce individul se integrează în colectivitatea din care face parte, fiindcă aici el cade sub influența acelora cărora li se atribuie o experiență mai bogată și care au rămas credincioși celor moștenite de la înaintași. Construirea unei lumi noi cere oameni noi. Aceștia trebuie să devină purtătorii ideilor noi. Iar ideile noi au sarcina să trimită credința în drac, boi înștruțați, strigoi, credințe și rituri magice, acolo unde le este locul: în desagii încăpători și primitivi ai istoriei, pentru că nu mai pot avea vechea funcție socială și tot ceea ce în societate nu îndeplinește un rost bine determinat, este dăunător.

ЧЕРТИ ИЗ ДОЛИНЫ РЕКИ ЦИБЛЕШ.

Данная работа посвящена анализу магического обряда, названного «Черти и украшенный бык» и практикуемого на второй день троицы в двух деревнях Циблешской Долины, расположенной между течением реки Сомешул Маре и Циблешским взгорьем.

В чем заключается этот обряд?

В ночь накануне второго троицына дня, молодые парни и десятилетний мальчуган отправляются в соседний лес, где рядятся в чертей. Черти одевают мальчишку в буковые и дубовые листья; он должен изображать лес. Один же из парней переодевается в женское платье и получает название «курвэ». В то же время на опушке леса 4 девушки и 4 парня украшают быка: его туловище покрывается скатертями, а между рог фигурируется деревянный крест, украшенный венками из живых цветов. Операция ряженья и украшения быка не сопровождаются никакими другими магическими обрядами, причем ее завершение приурочивается к окончанию всенощной в деревенской церкви. В сопровождении небольшого оркестра (тарафа) лэутаров черти и украшенный бык направляются к деревне. У околицы их встречает группа сельчан: перед нею происходит первое представление, данное группой чертей. Музыканты играют, черти прыгают и делают гримасы, а один из них вместе с «курвэ» симулируют сексуальный акт. Такие представления повторяются каждый раз, когда черти на своем пути встречают более многочисленные группы людей. Самое продолжительное представление имеет место в центре села. Здесь присутствует почти все население деревни, за исключением малышей, пугающихся облика чертей. После этого черти и украшенный бык продолжают свой путь до другого конца села, а затем отправляются к хозяину быка. Последний получает крест, который он укрепляет на крыше хлева:

по поверью этот крест обладает магической силой и отгоняет злых духов, вурдалаков и болезни. Черти уходят к реке, где они умываются, переодеваются в праздничную одежду и возвращаются в дом хозяина быка, где их угощают обедом. После обеда в амбаре или во дворе усадьбы хозяина быка устраивается хора (хоровод). Музыкантов оплачивает тот же хозяин быка.

Для полного понимания этого земледельческого обряда, предназначенного к тому, чтобы обеспечить плодородие нив и доброе согласие между жителями деревни и предполагаемыми сверхъестественными силами, распоряжающимися судьбами людей, было сочтено необходимым осветить в начале работы общественно-экономическую структуру двух деревень, где практикуется вышеописанный обряд. При этом был отмечен водораздел, существующий между экономической структурой и коллективными представлениями общественного сознания, и подчеркнута необходимость просветительных мероприятий с целью быстрее достижения соответствия между этими областями деятельности.

На основе кое-каких подробностей, хранящихся в памяти населения этих деревень, была сделана попытка воспроизвести процедуру этого обряда в прошлом и установить, какие изменения были внесены в эту процедуру в период проникновения капитализма в румынскую деревню.

За неимением подобных исследований в Румынии и из-за незнакомства с кон- трибуцией зарубежных этнологов и социологов в эту проблему, автор был лишен возможности сделать выводы на основе сравнительного анализа.

THE DEVILS OF THE TZIBLES VALLEY

This study contains the analysis of a magical rite called *The Devils* and *The adorned Ox*, which is practised on the second day in Whitsuntide, in two neighbouring villages of the Tzibles valley, lying between the Somes-Mare river and the Tzibles Mountains.

What does this rite consist of?

On Whitsunday night, young unmarried men retire into a neighbouring forest, and disguise themselves as devils. One of them puts on woman garments. He is called the *Whore*. *The devils* dress up a ten-year old boy with oak and beech leaves. This boy is called *the Forest*. While *the devils* are disguising themselves in the forest, on the skirts of the wood, four maidens and four lads trim an ox: his body is covered with a table-cloth, a wooden cross wreathed with flowers is placed between his horns. The disguising of *the devils* and the adorning of *the ox* is fulfilled without any further magical rites and must be ended before the Mass in the village church is over.

Followed by fiddlers, *the devils* and *the adorned ox* set out for the village. On their arrival they are met by a number of villagers, before whom the first performance of *the devils* takes place. The fiddlers play, the devils jump about and make faces, whilst one of them, grasping *the Whore*, simulates the sexual act. *The devils* repeat their performance every time they meet a larger group of people, but the main performance takes place in the centre of the village. Young and old attend these exhibitions, with the exception of very young children scared by the devils' appearance. After the performance, *the devils* and *the adorned ox* continue their way up to the other end of the village. Thereupon they go to the *Ox host*. The latter receives the cross which he nails up over the stable door, convinced of its magical power to keep away evil spirits, vampires and diseases. *The devils* proceed to the river, wash themselves, put on Sunday-clothes and return to the *Ox host*, where they dine with the other guests. After dinner follows the *Hora* danced in the court yard or the barn of *the Ox host*. The latter also pays the fiddlers.

For a better understanding of this agrarian rite, performed to ensure the fertility of the field and placate the supernatural forces supposed to rule over their fate, an introductory study has been

added to this article depicting the economic and social structure of both villages where the above rite is practised. The discrepancy between the economic structure of the community and the nature of the collective representations of its social conscience has been pointed out, insisting upon the necessity of organizing educational programmes, leading to bridging the gap separating these two fields of activity.

With the remnants still lingering in the social memory of the community, the author attempted to reconstitute the particular elements of this rite, as performed in the past, and to establish the changes undergone in the performance of this rite in the period of penetration of capitalism in Roumanian agriculture.

Owing to the scarcity of similar studies on agricultural rites, in our country, and the lack of opportunity of investigating the contributions of foreign ethnologists and sociologists in this matter, the author was unable to draw conclusions that could have been derived from a comparative study.

•